

НАУЧНЫЙ
ФОРУМ
nauchforum.ru

ISSN: 2542-2162

№18(197)
часть 4

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

СТУДЕНЧЕСКИЙ ФОРУМ

Г. МОСКВА

Электронный научный журнал

СТУДЕНЧЕСКИЙ ФОРУМ

№ 18 (197)
Май 2022 г.

Часть 4

Издается с февраля 2017 года

Москва
2022

УДК 08
ББК 94
С88

Председатель редколлегии:

Лебедева Надежда Анатольевна – доктор философии в области культурологии, профессор философии Международной кадровой академии, г. Киев, член Евразийской Академии Телевидения и Радио.

Редакционная коллегия:

Арестова Инесса Юрьевна – канд. биол. наук, доц. кафедры биоэкологии и химии факультета естественнонаучного образования ФГБОУ ВО «Чувашский государственный педагогический университет им. И.Я. Яковлева», Россия, г. Чебоксары;

Ахмеднабиев Расул Магомедович – канд. техн. наук, доц. кафедры строительных материалов Полтавского инженерно-строительного института, Украина, г. Полтава;

Бахарева Ольга Александровна – канд. юрид. наук, доц. кафедры гражданского процесса ФГБОУ ВО «Саратовская государственная юридическая академия», Россия, г. Саратов;

Бектанова Айгуль Карибаевна – канд. полит. наук, доц. кафедры философии Кыргызско-Российского Славянского университета им. Б.Н. Ельцина, Кыргызская Республика, г. Бишкек;

Волков Владимир Петрович – канд. мед. наук, рецензент АНС «СибАК»;

Елисеев Дмитрий Викторович – канд. техн. наук, доцент, начальник методологического отдела ООО "Лаборатория институционального проектного инжиниринга";

Комарова Оксана Викторовна – канд. экон. наук, доц. доц. кафедры политической экономии ФГБОУ ВО "Уральский государственный экономический университет", Россия, г. Екатеринбург;

Лебедева Надежда Анатольевна – д-р филос. наук, проф. Международной кадровой академии, чл. Евразийской Академии Телевидения и Радио, Украина, г. Киев;

Маршалов Олег Викторович – канд. техн. наук, начальник учебного отдела филиала ФГАОУ ВО "Южно-Уральский государственный университет" (НИУ), Россия, г. Златоуст;

Орехова Татьяна Федоровна – д-р пед. наук, проф. ВАК, зав. Кафедрой педагогики ФГБОУ ВО «Магнитогорский государственный технический университет им. Г.И. Носова», Россия, г. Магнитогорск;

Самойленко Ирина Сергеевна – канд. экон. наук, доц. кафедры рекламы, связей с общественностью и дизайна Российского Экономического Университета им. Г.В. Плеханова, Россия, г. Москва;

Сафонов Максим Анатольевич – д-р биол. наук, доц., зав. кафедрой общей биологии, экологии и методики обучения биологии ФГБОУ ВО "Оренбургский государственный педагогический университет", Россия, г. Оренбург;

С88 Студенческий форум: научный журнал. – № 18(197). Часть 4. М., Изд. «МЦНО», 2022. – 68 с. – Электрон. версия. печ. публ. – <https://nauchforum.ru/journal/stud/197>

Электронный научный журнал «Студенческий форум» отражает результаты научных исследований, проведенных представителями различных школ и направлений современной науки.

Данное издание будет полезно магистрам, студентам, исследователям и всем интересующимся актуальным состоянием и тенденциями развития современной науки.

ISSN 2542-2162

ББК 94
© «МЦНО», 2022 г.

Оглавление	
Papers in english	5
Rubric «Pedagogy»	5
ORGANIZATION OF PROJECT-BASED ACTIVITIES BY A MODERN SCHOOL TEACHER Vyacheslav Dyachenko	5
THE ROLE OF DIALECT WORDS IN M.A. SHOLOKHOV'S NOVEL "THE QUIET DON" Maria Hiventsova	8
THE USE OF VIDEO MATERIALS IN THE PROCESS OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE TO STUDENTS IN HIGHER TECHNICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS Saltanat Mukusheva Lyala Syrymbetova	10
THE STUDY OF M.Y. LERMONTOV' LYRICS IN A SECONDARY SCHOOL (ON THE EXAMPLE OF THE POEMS "I AM NOT FOR ANGELS AND PARADISE..." AND "PRAYER") Polina Shumyakova Elena Musaelian	14
USING THE POTENTIAL OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN THE FORMATION OF UNIVERSAL EDUCATIONAL ACTIVITIES Mikhail Voynov Elena Musaelian	17
THE PROBLEM OF CONFLICT PREVENTION IN ADOLESCENCE Елисеева Юлия Александровна Шемаева Елена Викторовна	19
DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL CULTURE OF PARENTS OF SCHOOLCHILDREN (ON THE EXAMPLE OF THE PROGRAM "SCHOOL OF PARENTING SKILLS") Anastasia Rudakova	21
Rubric «Philology»	24
COLLISION OF TWO AGES: OUTGOING AND SOVIET RUSSIA IN S.A. ESENINA Anastasia Bezzubenko Elena Shemaeva	24
STUDYING THE DRAMA OF A.N. OSTROVSKY IN HIGH SCHOOL Arina Lamanova	26
Қазақ тілінде мақалалар	29
Бөлім «Медицина және фармакология»	29
АЭРОЗОЛЬДІ ДӘРІЛІК ПРЕПАРАТТАР ӨНДІРІСІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ Махсотова Аяжан Канаткалиевна	29

Бөлім «Педагогика»	31
ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУДАҒЫ ОНЛАЙН БІЛІМ БЕРУДІҢ АРТЫҚШЫЛЫҒЫ МЕН КЕМШІЛІГІ	31
Құмаш Әсел Қайратқызы Досжанов Баянали Амантаевич	
Бөлім «Техникалық ғылымдар»	33
ҰЗАҚ УАҚЫТ ПАЙДАЛАНЫЛАТЫН ӨНДІРІСТІК ҒИМАРАТТАРДЫҢ ҚҰРЫЛЫС КОНСТРУКЦИЯЛАРЫНЫҢ ТЕХНИКАЛЫҚ ЖАЙ-КҮЙІН БАҒАЛАУ	33
Төлеубай Нұрқанат Алмасұлы Алибекова Нургуль Толеубаевна	
Бөлім «Физикалық-математикалық ғылымдар»	39
ХЛОР ҚОСПАСЫНЫҢ СУДА ТАРЛУЫН MAPLE ҚОЛДАНБАЛЫ ПАКЕТ НЕГІЗІНДЕ МАТЕМАТИКАЛЫҚ МОДЕЛЬДЕУ	39
Ахмедқызы Гаухар Перниязова Периуза	
ПАРАБОЛА ТИПТЕГІ ДИФФУЗИЯ ТЕНДЕУІН ДИФФЕРЕНЦИАЛ ЖУЫҚТАУ ӘДІСІ АРҚЫЛЫ МОДЕЛЬДЕУ (MATLAB)	47
Ердәулет Аяжан Арманқызы Перниязова П.М.	
Бөлім «Құқықтану»	52
ҚҰҚЫҚТЫҚ КЕЛІСІМДЕРДІ ЖАНАМА ТАҢДАУ	52
Мұхтарқызы Назерке	
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЗАҢНАМАЛЫҚ АКТІЛЕРІНДЕГІ ЖӘНЕ ТӘЖІРИБЕСІНДЕГІ СЫРҚЫЭКОНОМИКАЛЫҚ МӘМІЛЕ ТҮСІНІГІ	57
Мырзатаева Балжан Маратқызы	
Artikel in russischer sprache	61
Rubrik "Geschichte und archäologie»	61
DIE REFORMTÄTIGKEIT VON ALFRED DEM GROSSEN IN ENGLAND	61
Irina Glukhich Larisa Miroschnitschenko	
Rubrik «Pädagogik»	63
SPRACHKULTUR DES MODERNEN SCHÜLERS	63
Olga Boeva Daria Cheremochina Larissa Miroshnichenko	

PAPERS IN ENGLISH

RUBRIC

«PEDAGOGY»

ORGANIZATION OF PROJECT-BASED ACTIVITIES BY A MODERN SCHOOL TEACHER

Vyacheslav Dyachenko

Student,

Belgorod State University,

Russia, Belgorod

Abstract. This article is devoted to the peculiarities of organizing project activities by a teacher in a modern school. The author considers the key role of the teacher when working with students on a project, identifies certain requirements for the teacher through the project approach, and also considers the forms of project-based learning in the classroom. The article can be useful not only for students of pedagogical universities, but also for young teachers at the start of their career as a teacher.

Keywords: Pedagogy, psychology, school, project, training.

The teacher of a modern educational institution performs a diverse range of functions, the main of which is education and provision of knowledge. Over the past decade, the education system has seen a dangerous trend of declining student motivation. Teachers' experience and research have shown that non-standard forms of learning support students' interest in the subject and increase motivation to learn. Interest in the subject and the desire to master it largely depend on what teaching technology is used, how the teacher teaches, and how students learn from him. Therefore, we can state that the use of the project method by a teacher is one of the most popular modern teaching technologies that allows optimizing educational work, improving the level of learning material assimilation and the quality of knowledge, as well as developing students' cognitive interests more effectively. In this paper, we will analyze this problem in three aspects:

1. The role of the teacher in organizing project-based learning in the educational space.
2. Features and requirements for a teacher when organizing project-based training at a school.
3. Forms of organizing project activities by teachers.

The project method is a pedagogical technology focused not on the integration of current knowledge, but on their application and acquisition of new ones. Active involvement of students in the creation of various projects gives them the opportunity to learn new ways of human activity in the socio-cultural environment. John Dewey stated: "A child's childhood is not a period of preparation for the future life, but a full life. Therefore, education should not be based on the knowledge that will be useful to the child at some point in the future, but on what the child needs today, on the problems of his real life." The main task of project activity as learning is for children to study the surrounding, modern life together with the teacher. In the work "Metod pedagogicheskogo proektirovaniya: istorii i sovremennost", E.M. Karagina notes that "pedagogical project management is a complex process. The task of the teacher during the design process is to play the role of a consultant. It is difficult to resist giving suggestions if the teacher sees that students are doing something wrong. But it is necessary to answer questions from schoolchildren during consultations" [4, p. 120].

In her opinion, "the main teacher is the driving force that helps the student to develop their creative potential" [4, p. 12-2]. Karagina comes to the conclusion that "a teacher turns from a carrier of knowledge into an organizer of cognitive activity" [4, p.12-8]. Based on the above, we can conclude that the teacher acts only as a "curator" of the project. It helps students choose a topic, approves the work plan, and approves the material that children will use when preparing the project. In other words, it only organizes work, but in no case undertakes to perform it together with students. He is their guiding vector, and nothing more.

It should be noted that the organization of project activities in a modern school has certain features and requirements for both the project itself and the teacher. Ignatieva G.A., in her article "Project forms of educational activity of general education school students", reveals a number of specific actions that correspond to the basic project steps: diagnosis of a problem situation, updating knowledge, goal setting, conceptualization, forecasting and modeling, project presentation, reflection " [3, p. 7]. In addition, one of the most respected specialists in the field of project activities E.C. Polat clarifies that this is "a way to achieve a didactic goal through the detailed development of a problem (concept), the completion of which should be a real, practical result, framed in a certain way." At the same time, the "method of achieving a didactic goal "is based on specific teaching methods at various stages of project development, such as" methods of joint activity of teachers and students aimed at solving learning problems, that is, didactic tasks " [7, p.30]. According to E.S. Polat, the project method (as a pedagogical technology) "... includes a set of research, search, problem-based methods that are creative in their very essence " [7, p. 3-2]. The educational project of our time is a didactic tool aimed at activating students' independent activity in the field of cognition and creativity, as well as at forming students' personality qualities and the ability to work with the search and structuring of material. Project activity requires the teacher not so much to explain "knowledge" as to create conditions for expanding the cognitive interests of children, and on this basis – opportunities for their self-education in the process of practical application of knowledge. That is why the teacher-project manager, must have a high level of general culture, a complex of creative abilities. And above all – a developed imagination, without which it can not be a generator of the development of the child's interests and creative potential. Thus, we can see that when working on a project, the teachers must meet a number of basic requirements. They should be a leader, specialist, enthusiast, and coordinator, meaning they should play several roles in this work. The teachers must have a high level of general culture and a complex of creative abilities.

Project-based training can be organized through various forms: a lesson, an elective course at the pre-professional level, specialized training, group, individual, pair forms of work to form students' skills in project and research activities. Glukhareva O.G. in her article "The influence of project-based learning on the formation of key competencies in high school students "notes that" such classes for students are a transition to a different psychological state, a different communication style, positive emotions, a sense of oneself in a new quality — a pioneer, a researcher. All this allows them to develop their creative abilities, evaluate the role of knowledge and see its application in practice" [2, p.2-0]. Introduction to project activities is carried out by performing creative works using computer technologies (Word, Excel, Access, PowerPoint, Pascal), as well as preparing reports and abstracts on the topics studied. Projects can be completed: a presentation for primary school students on traffic rules (in PowerPoint), the Access program for creating a database of literature, in a program for working with MS Word text for creating a portfolio of projects. To prepare for project protection, you can use the program for creating MS PowerPoint presentations. The results of working on projects in extracurricular activities are essays, essays, electronic manuals, mathematical models, multimedia products, and so on. After analyzing the experience of organizing project activities of schoolchildren by practical teachers, we found that the implementation of projects can be different. Thus, the teacher chooses how to implement the project, and together with the children implements the project.

Summing up, we can say that the project method is focused on the independent achievement of students' goals; it contributes to the formation of skills and gives students practical experience. If it is used correctly, the teacher will be able to achieve high results in learning. The use of project

activities in teaching in modern schools is becoming increasingly relevant. This is not accidental, because with the help of the project, you can implement all the educational, educational and developmental tasks facing the teacher. The project method allows you to integrate different types of activities, making the learning process more fun, interesting, and therefore more effective. Educational and project activities contribute to the formation of a new type of student who has a set of skills and abilities for independent constructive work, knows the ways of purposeful activity, is ready for cooperation and interaction, and is endowed with experience in self-education.

References:

1. Veraksa N.E. Project activity of preschool children. Posobie dlya pedagogov doshkol'nykh uchrezhdeniy [Handbook for preschool teachers]. Veraksa, A.N. Veraksa, Moscow: Mosaikasyntez, 2016. - 112 p.
2. Glukhareva O.G. Influence of project-based learning on the formation of key competencies of students ' high school // Standards and monitoring in education. - 2014. - No. 1. - p. 24.
3. Ignatyev G.A. Design forms of educational activity of students of secondary school / Psychology of learning. - 2013. - No. 11. - p. 33.
4. Kargina E.M. Metod pedagogicheskogo proektirovaniya: istoriya i sovremennost ' [Method of pedagogical design: history and modernity моногр]. Penza: PGUAS Publ., 2014, 212 p. (in Russian)
5. Komissarova O.A. Optimizatsiya uchebnogo protsessa na osnove metoda proektov [Optimization of the educational process based on the project method]. - 2013. - No. 2. - p. 118.
6. Levites D.G. Pedagogicheskie tekhnologii: uchebnik [Pedagogical technologies: textbook], Moscow: INFAM, 2017, 403 p.c.
7. Polat E.S. Method of projects in foreign language lessons//Foreign languages at school. - 2000. - No. 1. - p. 38.
8. Rogotneva A.V., Tarasova L.N. et al. Organization of project activities in the light of the requirements of the Federal State Educational Standard: method. manual / A.V. Rogotneva, L.N. Tarasova et al. - Moscow: VLADOS Publishing House, 2018. - 366 p.
9. Romanovskaya M.B. Metod proektov v nachalnoy shkoly [Method of projects in primary school]. Moscow: Pedagogicheskiy poisk, 2014, 789 p.
10. Sypchenko E.A. Innovative pedagogical technologies. Method of projects in pre-school institutions Sypchenko, Moscow: Detstvo-Press, 2013, 603 p.

THE ROLE OF DIALECT WORDS IN M.A. SHOLOKHOV'S NOVEL "THE QUIET DON"

Maria Hiventsova

Student,

*National Research University Belgorod State University,
Russia, Belgorod*

Abstract. The main attention of the article is drawn to the role of dialect words in M.A. Sholokhov's novel "The Quiet Don". The author aims to analyze the work, find dialectisms and find out why they are used in the text. In his opinion, these words perform several functions: they create an external image of the characters, show the nature of the characters' actions, describe the environment of the hero's life. The article is intended for a wide range of readers. It will be useful for schoolchildren, students, and graduate students.

Keywords: dialect, dialecticism, novel.

Currently, the theme of dialectisms in the work "The Quiet Don" by M.A. Sholokhov remains poorly studied. When reading a novel, we do not pay attention to how the characters communicate, with the help of which words their appearance and character are described. Because of this, the question arises: "For what purpose did the writer use specific expressions, namely dialectisms?"

After reading and analyzing the novel, we come to the conclusion that the role of dialect words in M.A. Sholokhov's novel "The Quiet Don" is great.

First, they create an external image of the heroes. When reading their descriptions, we come across such names as: chekmen – Cossack military uniform, helmet – female headdress, a kind of robber, curtain – apron, chiriki – everyday shoes made of rough leather. They help to understand what the characters look like. Mikhail Sholokhov, when describing the appearance of his heroes, strives to give a memorable visual image, to recreate a person in a unique movement. For example, "... the trail left by the sharp-nosed Grishkin tweet...". The author highlights in appearance what is characteristic of the spiritual warehouse, the moral appearance of the hero.

Secondly, they show the nature of the characters' actions, the type of their emotions in a given situation. To circumcise – to cut, to lie – to tell a lie, to mutter – to scold. We can notice the use of such words in the speech of Panteley Prokofievich: "Grishka, are you going fishing?" "I'll lie! Where are they, the reds?" Panteley Prokofievich stopped in confusion." These dialects show the specifics of the characters, the type of life behavior, the temperament of a person, the mood at a particular time and place. With their help, the reader understands the state and mood of the character.

Thirdly, dialects describe the environment of the hero's life. These include the following: pernach - a sign of ataman power, toloka – a place of cattle pasture, baz – a peasant's yard, kuren – a hut, obdonye – a locality adjacent to the Don. So, the word "toloka" is used in the dialogue between Grigory Melekhov and Bakhmachev: "Understand that there is nothing to give us! One and a half tithes fall on a share of convenient land, and ent — loam, beams, toloka." Thus, these dialect words indicate the life and way of life of the Russian peasantry.

Summing up, we note that dialect words occupy an important place in M.A. Sholokhov's novel "The Quiet Don" and play a huge role. So, they describe the environment in which the characters live. Dialectisms depict peasant life. With their help, the author manages not only to show the appearance of the characters, but also to reveal their character, convey their feelings, emotions and mood in certain situations.

Bibliography:

1. Bayramgulova T.N. Dialectisms and techniques in M.A. Sholokhov's novel "The Quiet Don" [Text] / T.N. Bayramgulova. – Novosibirsk, 2012. – 6 p.

2. Kopatko A.I. Verbs-dialectisms in M.A. Sholokhov's novel "The Quiet Don" [Text] / A.I. Kopatko // Formation of professional competence of a philologist in a multicultural educational environment. Collection of materials of the I International Scientific and Practical Conference; edited by I.B. Kamenskaya. – 2018. pp. 207-210.
3. Kopatko A.I. Nouns-dialectisms in M.A. Sholokhov's novel "The Quiet Don" [Text] / A.I. Kopatko // Implementation of the competence approach in the system of professional education of a teacher. Collection of materials of the V All-Russian Scientific and Practical Conference. – 2018. – pp. 225-277.

Books:

1. Dal V.I. Explanatory dictionary of the living Great Russian language [Text] / V.I. Dal. – St. Petersburg: Prosveshchenie, 2008. – 640 p.
2. Ushakov D.N. A large explanatory dictionary of the Russian language [Text] / D.N. Ushakov. – Moscow: Hit Book, 2020. – 816 p.
3. Sholokhov M.A. Quiet Don [Text] / M.A. Sholokhov. – Saint Petersburg: AZBUKA, 2017. – 608 p.

Electronic resources:

4. Davydova O.A. Linguoculturological commentary of texts by M.A. Sholokhov [Electronic resource] / T.N. Bayramgulova // Word. Literature. Philologist. Collection of materials of the interregional scientific and practical conference of teachers and students; edited by I.N. Khrustalev, Yu. V. Lazarev, N.G. Agapova. – 2016. pp. 22-25. – Access mode: https://elibrary.ru/download/elibrary_28333384_84783608.pdf (accessed: 10/26/2021).
5. Pishchulina O.Yu. On the nature of the correlation of lexical dialectisms and their literary synonyms in M.A. Sholokhov's novel "The Quiet Don" [Electronic resource] / O.Y. Pishchulina // Philologos № 1-2 (4). – 2008. – Pp. 46-55. – Access mode: https://elibrary.ru/download/elibrary_15173859_27502267.pdf (accessed: 03.10.2021).

THE USE OF VIDEO MATERIALS IN THE PROCESS OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE TO STUDENTS IN HIGHER TECHNICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Saltanat Mukusheva

*Master's student,
E.A. Buketov Karaganda University,
Kazakhstan, Karaganda*

Lyala Syrymbetova

*Candidate of pedagogic sciences, professor of
E.A. Buketov Karaganda University,
Kazakhstan, Karaganda*

Introduction

Video materials used in the learning process are understood as one of the types of technical teaching aids that provide the function of transferring information, as well as receiving feedback in the process of its perception and acquisition with the aim of further developing certain skills and competencies in students in English lessons. The aim of teaching a foreign language at a technical university is to create conditions for the formation of communicative competence necessary for foreign language activities to study and comprehend foreign experience in the main and related fields of science and technology, as well as for the implementation of cultural and professional communication. The realization of this goal depends on the content of training, on the use of appropriate methods and teaching aids.

Methodology

The usage of video in English lessons contributes to the individualization of teaching and the development of motivation of students to speak on the lessons. The specificity of video materials, as a means of teaching English, provides communication with real subjects that stimulate almost genuine communication: students seem to become participants in all situations, they solve “real” life problems.

Despite the active usage of video materials in the process of learning foreign languages, their diversity, the presence of a large number of video courses in foreign languages, the method of working with video materials has not yet been sufficiently developed.

As T.P. Leontyeva emphasizes, “Videotext has the advantage that it combines various aspects of language interaction. In addition to the content side of communication, the video text contains visual information about the place of the event, the appearance and non-verbal behaviour of the participants in communication in a particular situation, often due to the specifics of the age, gender and psychological characteristics of the speaker's personality”[9].

Using video in the classroom helps to solve the following tasks:

- increasing the motivation of learning;
- intensification of learning;
- activation of students;
- independent work of students;
- increasing the quality of students' knowledge;

There are three main types of video materials that can be used in teaching a foreign language for professional communication. Firstly, these are specially developed educational videos included in the set of modern educational and methodological complexes. The main advantage of these videos is that they are understandable and designed for learners with an appropriate level of language proficiency. They are not authentic, so it is recommended not to overuse them, since authentic materials have a number of advantages over materials accompanying teaching materials [3]. In addition,

video materials, a rather expensive product, and the modern market for educational products offer a limited selection of them in comparison with textbooks.

There are practically no video materials that meet the needs of students (for example, for those who need a foreign language in such spheres of professional communication as information technology, mining, chemical engineering, nuclear physics, etc.).

Available video materials are on second place, i.e. a range of videos that are easy to buy or rent. These are feature films, comedy shows, documentaries about wildlife, educational programs, etc. Here you need to choose a film that will be understandable to students and will meet educational goals. However, in this case, we must not forget about copyright, which is important not to violate.

The third place is taken by programs recorded from television channels, which are called off-air programs, i.e. programs recorded directly from the air. These are news programs, documentaries, or educational programs. In this situation, you need to remember about the level of language proficiency of students and choose programs taking into account their duration and compliance with the language level of students. The advantage of these videos is that it is easy enough to record something interesting for any level of learners. Many teachers of a professional foreign language note the importance of authentic materials due to the fact that they are not originally intended for learning a foreign language. One of the main advantages of using authentic materials drawn from the student's subject area is that they change the "balance of power" within the classroom. As noted by M.K. Phillips and C.C. Shettlesvers, "the teacher is no longer an undisputed authority in the discussion and must recognize the competence of students in the professional field" [5].

While using videos on foreign language lessons, two types of motivation develop: self-motivation, when the video material is interesting in itself, and motivation, which is achieved by the fact that the student will be shown that he can understand the language he is studying. Learners will truly experience positive emotions when they understand the material for native speakers. Students note that a professionally oriented foreign language is not unattainable for them, and this can serve as the basis for the further use of authentic materials in the classroom. It seems that students are more interested when they see the use of the foreign language being studied in real situations of professional communication. This is more motivating than any other factor. This brings satisfaction and gives confidence in one's own strengths and desire for further improvement. It is necessary to strive to ensure that students receive satisfaction from the video precisely through understanding the language, and not only through an interesting and entertaining plot.

Properly prepared video material can encourage students to speak, for example, in a role play [2] or discussion. The next reason is the complete authenticity of the language material - it is not oversimplified, the characters speak with an accent typical of a particular locality, and the language material is modern in the sense that common expressions and idioms are used. The visual information (body language, gestures, clothing) presented in the video helps students understand language and situations better than using audio alone. We share the point of view of J. Harmer [3] that the paralinguistic language enables students to see beyond what they hear and interpret the text more broadly.

It is necessary to form certain requirements that should be met when selecting video material. These criteria include:

- Authenticity of the material - the video must be voiced by a native speaker.
- Compliance of speech with the requirements and norms of the literary language and
- A clear and high-quality image, as it is the basis for visual perception of the communication situation.
- The optimal length of the video clip, since working with audiovisual information for more than three minutes overloads the human brain's operative memory and thus disrupts the perception process. In these cases, it is recommended to divide the material into fragments;

For effectiveness of the process of teaching English with the help of video materials a systematic and rational use of video in the classroom is necessary. Preference is given to videos that are short in length, ranging from 30 seconds to 5-10 minutes, and it is believed that 4-5 minutes of video demonstration can support the intense work of a class for an hour. This is due to such a specific

feature of video materials as the density and richness of information. For this reason, it is more appropriate to use a short passage for intensive study.

- Compliance of the material with the speech abilities of students (accessibility principle).

The implementation of work with the language on the basis of video materials has the goal of developing, first of all, language skills of communication:

1) Grammar: the practice of using the tenses of the English language, prepositions, etc.;

2) Listening: developing listening for gist and specific information (names, dates, numbers);

The stimulus for this is the tasks for active viewing of video materials, focused on the development of the skills of perception and understanding of speech by ear.

In the given lesson, work with a video clip is presented, aimed at developing the skills of dialogical speech.

For this, the technique has a wide range of exercises aimed at:

- restoration of the dialogue, presented in the video episode, based on individual remarks received by each student;

- restoration of the missed lines of one of the characters;

- correlation of each of the replicas received by the trainees before watching, with a specific character; and others.

3) Speaking: Video also plays an important role in the development of creative unprepared dialogical or monologue speech (giving opinion, role-play, developing and practice of discussing etc.);

4) Writing:

Development and practice of expressing one's opinion or writing an article in a foreign language.

Working with videos involves three main stages:

1) pre-viewing: motivation of students, preparation for assignments, repetition of lexical material;

2) while-viewing: ensuring understanding of the content of the video, developing the student's language competence, taking into account his real capabilities;

3) after-viewing: the use of video material to develop the student's communicative competence.

The effectiveness of the video lesson depends on how the students react to watching the video. For this, special techniques for working with video material are proposed, namely [4]:

- watching a video without sound: the students and the teacher discuss what they see, what train of thought it prompts them, and assume that the characters are actually speaking. Once all the assumptions are made, the students watch the video again. Were they right?

- "freeze" the image: the teacher pauses the video and asks the students to guess what will happen next. Will they be able to guess?

- division of the group into two subgroups: the first subgroup is sitting with their backs to the screen, the second subgroup - with their backs to it. The first subgroup describes to the second subgroup what is happening on the screen.

Of course, there are many other ways to work with video material.

The successful use of video is guaranteed at almost all stages of the process of learning a foreign language:

- For the presentation of language material in a real context;
- To consolidate and train language material in various communication situations;
- To develop the skills of verbal communication;
- For teaching foreign language culture and identifying intercultural differences.

Results

The use of video in English lessons today is an integral part of the learning process and a real help in the work of a teacher. Its use not only contributes to an increase in interest in learning the language, but also broadens the horizons of students. Watching video is more comfortable and enjoyable - this also contributes to better assimilation and memorization of the material. Thus, we can conclude that the introduction of video into the process of teaching foreign languages helps to solve many problems:

1. While working on a video, all four communication skills can be involved: listening, speaking, reading and writing. Viewing authentic videos helps to create speech patterns that serve

as a reference for speech activity and thus contribute to the development of speaking skills. It focuses on listening, the most difficult aspect of learning a foreign language.

2. Using videos in English lessons allows students to develop a contextual guess and broaden their minds. They have the opportunity to learn about the history, traditions, and customs of the people of the country of the target language.

3. The video serves as an incentive to learn foreign languages. Students get the opportunity to apply and expand their knowledge on unfamiliar authentic material. When learners realize that they are able to understand a foreign language authentic speech, their self-esteem and motivation to study the subject increase.

Conclusion

It is important to give students the opportunity to learn a foreign language in context, to understand its use in real-life situations. The work is based on exercises in commenting, discussion, interpretation of the issues raised in the video material, problems without reliance on verbal stimuli. Among these exercises, of particular interest are: interviewing, discussion, "round tables", role-playing games, dramatization, raising your own problematic questions on the problem raised in the video material (to organize a discussion), expressing your own opinion on the problem and etc. The use of video materials in the classroom is an interesting and entertaining tool, because this increases the motivation of students to learn a foreign language. However, it must be remembered that the teacher will need much more time and effort to prepare a video lesson.

Bibliography:

1. Allan M. (1991). *Teaching English with Video*. L: Longman.
2. Harmer J. (2000). *How to Teach English*. L: Longman.
3. Lonergan J. (1984). *Video in Language Teaching*. C: Cambridge University Press.
4. Phillips M.K., Shettlesworth C.C. (1978). *How to Arm Your Students: A Consideration of Two Approaches to Providing Materials for ESP*. *English for Specific Purposes*, 23-29.
5. Stempleski S. (1987). *Short takes: Using Authentic Video in the English Class*.
6. Гальскова Н.Д., Гез Н.И. (2008). *Теория обучения иностранным языкам. Лингво-дидактика и методика: Учебное пособие*. Москва: Академия ИЦ.
7. Ильченко Е. (2003). *Использование видеозаписи на уроках английского языка*. Первое сентября, 9(Английский язык), 7-10.
8. Каменецкая Н.П., Мятова М.И. (2006). *Использование видеофильмов при обучении иностранному языку в средней общеобразовательной школе*. *Иностранные языки в школе*, 4, 31.
9. Никитина И.Н. *Урок английского языка с использованием новых информационных технологий*. [Электронный ресурс] URL: – <https://urok.1sept.ru/статьи/213950/>.
10. Соловова Е.Н. (2003). *Использование видео на уроках иностранного языка*. *ELT NEWS & VIEWS №1*, 312.
11. Щукин А.Н. (2008). *Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам*. М: Филоматис.

THE STUDY OF M.Y. LERMONTOV' LYRICS IN A SECONDARY SCHOOL (ON THE EXAMPLE OF THE POEMS "I AM NOT FOR ANGELS AND PARADISE..." AND "PRAYER")

Polina Shumyakova

*Student of Institute of Pedagogy,
Belgorod State National Research University,
Russia, Belgorod*

Elena Musaelian

*Scientific advisor,
PhD in Pedagogical sciences, Associate Professor
of Foreign Languages Department,
Belgorod State National Research University,
Russia, Belgorod*

Abstract. The given article offers a way of studying the poems by M.Y. Lermontov "I am not for angels and paradise ..." and "Prayer" ("In a difficult moment of life") in a secondary school. Special attention is paid to the study of God-fighting motives in the poet's lyrics, the illogicality of the lyrical world of M.Y. Lermontov. The leading methodological technique in the work is comparative analysis as a method of interpretation of a poetic text and a method of verbal drawing, with the help of which students comprehend the plot-compositional features of poems. The purpose of the analysis is to use it to help students realize the author's position and rise to the philosophical problems that worried M.Y. Lermontov at the beginning of his career and in the last years of his work.

The article is intended for students and teachers of philological faculties, teachers of Russian language and literature, as well as methodologists.

Keywords: M.Y. Lermontov, analysis, lyrics, God-fighting, lyrical hero.

The contradictions of Russian life were comprehended by M.Y. Lermontov in the spirit of philosophical searches of his time. Shagalov states: "From this point of view, Lermontov's lyrics are fundamentally philosophical. No vital phenomenon displayed by the poet can be understood outside of the central philosophical ideas of the epoch. The specificity of Lermontov's lyrics lies in the antonymy, in the unresolved ideological and spiritual conflicts between heaven and earth in the soul of the personality itself, where opposite and absolutely irreconcilable forces operate: faith contradicts experience, feeling contradicts reflection, ideal contradicts reality," A.A. [Shagalov, 2001: 10].

"The world is imperfect, but if God created it, then he is primarily to blame for the imperfection," V.D. Skvoznikov [Skvoznikov, 1998: 203]. Thus, M.Y. Lermontov's idea of God-fighting reaches completeness and uncompromising in his early lyrics. God-fighting is inherently at a great distance from the scientific definition of anti-religion. Its main content is despair and merciless irony, but the very idea of God is not in essence denied. It is not the existence of God as the organizer of the world that is in doubt, but faith in his enlightened mind. God-fighting moods can rise to complete disbelief, but they always represent a brief moment of decisive despair, because others get along and argue with him.

Such scientists as S.N. Durylin, A.A. Shagalov, V.D. Skvoznikov, V.I. Korovin, G.L. Orekhanov and others have been studying the philosophical lyrics of M.Y. Lermontov at various times.

The complex and ambiguous attitude of M.Y. Lermontov in his poems to God has led to the fact that few poems on the God-fighting theme are studied at school, besides, they are studied separately from each other and rarely compared. Therefore, when studying such lyrical works of Lermontov, we propose to compare several different poems in which the illogicality of the poet's world of lyrics is traced, which is incompatible with sincere faith, to identify the tragic conflict of

poems in which the personality itself acts as a carrier of higher spiritual values, throws merciless accusations at God and at the same time considers him the highest heavenly power.

We propose at the literature lesson to conduct a comparative analysis of the poem by M.Y. Lermontov of the early period of creativity "I am not for angels and paradise ..." (1831) and the later "Prayer" (1839) to show how different moods the poet wrote in his orientation.

Thus, in the poem "I am not for angels and paradise ..." the features of the poet's "great dispute" with God are most openly and clearly revealed. At the beginning of the poem, it may seem that the author recognizes the omnipotence and power of the creator, his omniscience: "I am not for angels and paradise / created by an Omnipotent God; / But why I live suffering, / He knows more about it." However, this omniscience confuses the lyrical hero, since he himself does not know what to do with his life, hence the feeling of alienation and loneliness of the poet. He compares himself to a demon, darkness and hopelessness reign in his soul: "As my demon, I am the chosen one of evil, / As a demon, with a proud soul, / I am a careless wanderer among people, / A stranger to the world and heaven." The lyrical hero believes that he is alone with his demon in the whole world "we are alone with him in the world." At the end of his monologue, he asks to compare himself with his "companion" in order to prove his case to everyone and show that the demon is next to him throughout his life.

In order for students to be able to conduct such an analysis themselves, we suggest asking students leading questions that will help them in determining the whole meaning of the work:

How does the author see God? Who is he to him? Who does the lyrical hero associate himself with and why?

It is also important to draw the attention of students to the fact that the poem is divided into 3 parts, and, using the technique of verbal drawing, each part can be illustrated as "steps" from which the author gradually "descends" to show exactly where the lyrical hero is. In the first quatrain we see the presence of angels, paradise, the all-powerful God. And if you draw an associative series, then usually these words are equated to something heavenly, located far above the earth. Then the author takes readers down a step below, where the lyrical hero and his "demon" are located. He cannot reach that height, because he has too much pride and anger at the injustice of his position in the world. And at the very bottom, the author has a reader or someone who is invited to "observe" the fate of the demon and the lyrical hero, compare them and come to the disappointing conclusion that they are the same in essence and are alone on earth.

Next, we propose to compare this poem with the poem "Prayer" ("In a difficult moment of life") and offer the following questions to the students after reading:

What feelings do you feel after reading this poem? Do these feelings differ from those that were after studying the previous one? How do you imagine the lyrical hero in this poem? Is he somehow connected with the demon here?

This poem was written at a more mature age, when the principles and life positions of M.Y. Lermontov were already finally formed.

Here the lyrical hero does not feel separated from God, he does not have a sense of loneliness, he himself turns to God and feels a connection with him, from which it becomes easy for him. The image of a demon in this poem is completely absent.

Compositionally, we can also offer to break the poem into its components. The first stanza describes a difficult state of mind, familiar to every person: despondency, longing, sorrow, anxiety, despair: "In a difficult moment of life, sadness is crowding in my heart, / I repeat one wonderful prayer by heart." You can compare it with the composition of the previous poem and say that here it is the opposite. In the first stanza, we are, as it were, at the lower "stage", the lyrical hero is just beginning to turn to the Almighty with the help of prayer. In the second stanza, he already feels the power in these "consonances of the words of the living." We rise a step higher, where the lyrical hero feels this miraculous power of words addressed to God. And finally, in the third stanza, we ascend to the highest stage, at which the hero feels a state of peace, purity, spirituality that comes after prayer. It's easy for him because he understands: God will not leave him in a difficult moment and will always be by his side.

So, after analyzing two poems, we can clearly show students how ambiguous M.Y. Lermontov's attitude to God was, how long he was in philosophical search and in different periods interpreted the meaning of the Almighty for man in different ways. On this basis, we can conclude that it is necessary to conduct comparative analyses of different poems at school so that students do not make mistakes when characterizing the philosophical lyrics of M.Y. Lermontov.

The God-fighting motives are not something accidental by M.Y. Lermontov. They organically permeate the entire fabric of his work, variously embodied in the most suffering, deep and sincere creations of the poet.

References:

1. Durylin S.N. How M.Y. Lermontov worked / S.N. Durylin. – Moscow: Mir, type. newspaper "Pravda", 1934. – 129 p.
2. Korovin V.I. Lermontov and the Russian lyrics of his time / V.I. Korovin // Creativity of M.Y. Lermontov: 150 years since his birth, 1814-1964. – Moscow: Nauka, 1964. – 512 p.
3. Lermontov M.Y. Collected works: In 4 vols. Volume 1: Poems / Ed. volumes by N.G. Okhotin. – St. Petersburg: Pushkin House Publishing House, 2014. – 776 p.
4. Orekhanov G.L. Lermontov of Russian Philosophy / G.L. Orekhanov // Christianity and Russian Literature. – 2017. – No.8. – pp. 129-158.
5. Skvoznikov V.D. Pushkin. The poet's historical thought / V.D. Skvoznikov. – Moscow: Heritage, 1998. – 232 p.
6. Shagalov A.A. The history of creativity of M.Y. Lermontov / A.A. Shagalov. – Moscow, 2001. – 254 p.

USING THE POTENTIAL OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN THE FORMATION OF UNIVERSAL EDUCATIONAL ACTIVITIES

Mikhail Voynov

*Student,
Belgorod State National Research University,
Russia, Belgorod*

Elena Musaelian

*Scientific Advisor,
Associate professor, PhD in Pedagogy,
Belgorod State National Research University,
Russia, Belgorod*

Аннотация. The article dwells on the use of extracurricular activities in the formation of universal educational activities that develops the interest of students, allows them to study the educational material in full and beyond the curriculum, arouse interest and desire for self-development.

Keywords: extracurricular activities, students, educational activities, mathematics.

Extracurricular activities are used for the full assimilation of educational material, as well as for optimizing the academic load and comprehensive and integrated development of the student. As a form of work, it is necessary, since it not only forms the potential for self-development and assimilation of new knowledge, but also gives the opportunity to study in an unconventional lesson format, which significantly increases the student's interest in studying.

In addition, extracurricular activities, within the framework of the standards of the Federal State Educational Standard, can act not only as a form of obtaining additional knowledge, but also as an opportunity for students to independently organize a form of extracurricular activities, therefore, to accumulate social experience.

Extracurricular activities of students – classes in areas outside of academic activities with a variety of forms of conducting: circles, sections, round tables, conferences, excursions, classes with groups, etc[1]. The main goal of extracurricular activities is to form universal learning activities. In our opinion, the most complete explanation of the term universal learning activities is given by Bozhenkova L.I., defining the UUD as: "a system of student actions that provides social competence, the ability to independently assimilate new knowledge and skills (the ability to learn), including the organization of independent learning activities, the student's ability to self-development through conscious and active appropriation of new social experience" [2].

Being a platform for the development of independence in learning new things, the UMS formed by the teacher at extracurricular activities will perform a number of important functions:

- personal (professional definition, moral and ethical orientation);
- regulatory and cognitive (control, correction, evaluation, problem solving, logic and logical connections);
- communicative (taking into account the interlocutor's position, communication culture) [3]

Consider extracurricular activities in math lessons at school. When studying mathematics, extracurricular activities are necessary, first of all, to focus on the development of mathematical abilities [2].

When taking into account cognitive needs, age characteristics and a selection of forms of conducting, permanent (mathematical circle, scientific mathematical society of schoolchildren, mathematical laboratory, school of young mathematician) and temporary (mathematical evening, Olympiad, mathematical KVN, quest game timed to any event in mathematical science, mathematical battle, contests, competitions) are distinguished [5].

As we can see, the forms of organization of extracurricular activities in mathematics are very diverse both in the form of conducting and in structure and content, they are generally applicable to any topics.

Mathematics is one of the most difficult subjects, choosing and conducting extracurricular classes in different variations, the teacher not only helps to master the necessary set of knowledge, but also to awaken interest in mathematics, motivate self-development and self-study.

Working in combination with traditional forms of extracurricular activities, such as individual, group and combined classes, the emphasis is also on the quantitative attribute. This form of work is most convenient for preparing for the OGE and USE. After analyzing the results of the application of various forms of work in extracurricular activities, the teacher will be able to adjust the program of extracurricular activities, select forms of work that can guarantee the achievement of results, make a forecast of the effectiveness of further application of certain types of extracurricular activities, build a logic of transition from some results to higher-level results.

References:

1. Pedagogy: studies. manual / edited by P.I. Pidkasistogo. – M.: Pedagogical Society of Russia, 2013. - 608s.
2. Bozhenkova L.I. Methodology of formation of universal educational actions in teaching geometry. - M.: BINOM. Laboratory of Knowledge, 2013. – 205 p.
3. Federal State educational standard of basic general education of the Russian Federation // Order of the Ministry of Education and Science of Russia dated 17.12.2010 No. 1897 (ed. dated 31.12.2015) "On approval of the Federal State educational standard of basic general education" (Registered with the Ministry of Justice of the Russian Federation on 01.02.2011 No. 19644) Document – M.: Enlightenment. - 48 p.
4. Yakovleva T.P. Formation of value-personal orientation of the future teacher of mathematics: monograph. - KamSU im. Vitus Bering, 2013. — 220 p.
5. Vinogradova L.V. Methods of teaching mathematics in secondary school: textbook. manual – Rostov n/A : Phoenix, 2005. – 252 p.

THE PROBLEM OF CONFLICT PREVENTION IN ADOLESCENCE

Елисеева Юлия Александровна

студент,

Белгородский государственный национальный исследовательский университет

(НИУ «БелГУ»),

РФ, г. Белгород

Шемаева Елена Викторовна

научный руководитель, доцент,

Белгородский государственный национальный исследовательский университет

(НИУ «БелГУ»),

РФ, г. Белгород

Abstract. The problem of conflict in adolescence occupies one of the central places in the study of this age, acting as its main feature, which leaves an imprint on the wide range of relationships of the teenager to others and to himself. The works of P.P. Blonsky, A.A. Bodalev, L.S. Vygotsky, A.S. Makarenko, V.N. Myasishchev, A.V. Petrovsky, V.A. Sukhomlinsky and others especially note the socio-psychological conditioning of conflicts in adolescence, The contradictions between the theoretical development of the problem and the lack of practical development reveals the problem of the study: what are the methods for preventing conflict in adolescence. Solving this problem is the goal of our research.

Keywords: conflictology, adolescence, psychological causes of conflicts, pedagogical conflictology.

Pedagogical conflictology is a specific field of general conflictology that studies the patterns of the emergence, development and resolution of conflicts in education, as well as develops and practical application of the principles, methods and methods of their constructive regulation.

A constructive solution to the pedagogical problem of preventing conflicts in adolescents is possible under a combination of certain pedagogical conditions that can form favorable factors that contribute to its solution.

When determining the essence of pedagogical conditions for preventing conflicts, the teacher must take into account that the selection of their rational content presents a certain difficulty. The reason lies in the complex and ambiguous essence of the conflict, the focus of pedagogical activity not only on the immediate results of activity, but also on the predicted and distant in time.

The successful solution of problems related to the conflict situation is based on overcoming contradictions, the aggravation of which leads to conflicts. In the course of pedagogical work, there is a discrepancy between the needs for using theoretical and practical methodological techniques to prevent conflict as a phenomenon that brings negative consequences and insufficient development of such materials, the inability to satisfy their existing need. This is based on general patterns of contradiction of the pedagogical process.

A holistic overcoming of this set of contradictions, their solution within the framework of pedagogical conditions for the prevention of conflicts becomes possible with the integrated use of the entire potential of the educational process. But at the same time, the question naturally arises of highlighting the main and significant factors that make up the basis for an effective solution to the problem, to optimize the content of pedagogical conditions.

From this point of view, under them it is necessary to distinguish those factors on which the success of solving the tasks will primarily depend. L.B. Filonov considers it necessary for this to consider the most important factors in their capacious understanding as separate conditions specific to solving this problem. Their importance should be determined by the fact that if one of the conditions is excluded, the solution of the tasks set becomes impossible.

As the main pedagogical condition, the formation of a positive value attitude of a teenager to the world around him and himself in the process of socio-cultural development stands out. This attitude is aimed at overcoming the negative aspects of environmental perception, which consists in focusing on universal human values, such as harmony, tolerance, partnership, justice, generosity, kindness, etc.

This installation is necessary for a constructive solution to the pedagogical task of preventing conflict in a teenager. Students' absorption of the material offered by the teacher primarily depends on the attitude of adolescents to this material. The connection of students to the solution of the pedagogical task directly depends on the personal acceptance of the objective and subjective value of the proposed educational material. The formation of an individual attitude of a teenager to the problem of conflict, his assessment of the essence of this phenomenon and various ways of behavior in it is the main stage in creating conditions for solving the pedagogical problem. Thus, the formation of a teenager's value orientation to conflict prevention is the primary factor in pedagogical conditions.

To prevent and resolve conflict situations, as well as optimize the psychological climate, the activities of a psychologist play one of the main roles. For a teacher-psychologist to successfully fulfill his duties, he must be able to take into account such complex states of interaction between adolescents as tension and contradiction, as well as take into account the difference in the positions, opinions and interests of participants in joint activities, be able to prevent serious clashes and manage them most effectively.

References:

1. Zhuravlev V.I. Fundamentals of pedagogical conflictology. - M., 1995. – 46 p.
2. Krutetsky V.A. Psychology of a teenager/V.A. Krutetsky. - M., 1965. - 210 p.
3. Kulagina I. Yu. Age psychology/I. Yu. Kulagina, V.N. Kolyutskiy. - M., 2003. - 199 p.
4. Levitov N.D. Psychological characteristics of adolescents/N.D. Levitov. - M., 1999. – 58 p.

DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL CULTURE OF PARENTS OF SCHOOLCHILDREN (ON THE EXAMPLE OF THE PROGRAM "SCHOOL OF PARENTING SKILLS")

Anastasia Rudakova

*Student,
NRU BelSU,
Russia, Belgorod*

In modern society, there is a tendency to change the spiritual and moral norms and traditions of the family way of life, there is a rethinking of family values, the physical and mental state of the younger generation is deteriorating. The reason for this is the insufficient psychological and pedagogical education of parents. The employment of parents in combination with the low level of their pedagogical culture leads to the fact that the relationship between parents and children deteriorates, contact is lost [3, p. 324]. The family does not have the necessary educational impact on the child. However, it is impossible to raise a child correctly without knowledge of pedagogy and psychology. In this regard, there is a problem of developing the educational culture of parents. The task of teachers, psychologists, social educators is to help parents in raising children and thereby form a pedagogical culture among parents. Only close interaction of school and family can provide favorable conditions for the formation of a holistic, mentally and physically developed personality of a child. Based on this, we can say that the development of the educational culture of parents should be carried out on the basis of a systematic and integrated approach, which includes the following areas: the parent as an educator, teacher and friend. Let's look at these aspects in more detail.

The development of the educational culture of parents should be carried out in the direction of the parent as an educator. According to T.E. Bykovskaya, who considers pedagogical culture in the aspect of the problems of family education, "the conditions of upbringing in the family largely determine the development and life path of a child." The researcher believes that pedagogical culture is "a specific feature of parents, which is implemented by them in educational activities." In this regard, we can trace a close relationship between the level of pedagogical culture and the effectiveness of the educational process [1, p. 377]. Based on this, we can say that the modern family is not able to cope with many problems in raising a child on its own and needs the help of teachers and psychologists. That is why specialists should form the pedagogical culture of parents in the aspect of family education.

Also, the development of the educational culture of parents should go in the direction of the parent as a teacher. As M.M. Prokopyeva points out, the strategy for the development of education in the Russian Federation for the period up to 2025 notes that parents remain an underused resource in the field of education. In this regard, there is a need to rethink the status of the modern family in the structure of education, in terms of improving work with parents, including bringing this work to the system level. [4, p. 134]. Thus, specialists in the conditions of a general education institution should work with parents, educating them pedagogically.

The third direction in the development of the educational culture of parents is the parent as a friend. The work of G.M. Madaminov states that "first it is necessary to comprehensively study the child, get to know him from the point of view of pedagogy and psychology, and then teach and educate." For the successful development of a child, parents need to establish a trusting relationship with him, become friends with him [2, p. 52]. Teachers and psychologists should help in this, who can reveal to parents the individual characteristics of their children, give advice on interacting with the child. In this regard, we can say that the creation of friendly interaction between parents and children is an important aspect in the development of the educational culture of parents.

Thus, the development of the educational culture of parents should be carried out in three directions: the parent as an educator, the parent as a teacher, the parent as a friend. In the process of close cooperation between the school and the family, parents will receive advice and recommendations from teachers on how to properly organize family education, how to competently

help the child from the point of view of pedagogy and psychology, as well as establish friendly relations with children.

We propose to consider the process of forming the pedagogical culture of parents on the example of MBOU secondary school No. 40 in Belgorod.

In the 2018-2019 academic year, the school implemented a program for the formation and improvement of the pedagogical culture of parents "School of Parenting Skills". 74 families participated in this program: 45 families of students in grades 5-9 and 29 families of high school students. The purpose of the program was to form and improve the pedagogical culture of the students' parents. Based on this, the directions of work with parents were also determined. So, one of the areas of work was to change the attitudes of parents in matters of upbringing and perception of their child. This was supposed to help expand the base of ways and forms of family education of children. A particularly important area of correctional work was an attempt to bring parents to an awareness of their role as a parent. That is, the knowledge that parents received from teachers, psychologists and other specialists should have become an internal component of the parent's personality, encourage them to transform themselves, and, consequently, improve their pedagogical culture. In addition, correctional work with parents was aimed at eliminating the pedagogical illiteracy of parents. That is, the program has implemented a system-integrated approach in the formation of pedagogical culture in three directions: the parent as an educator, the parent as a teacher, the parent as a friend.

It should be noted that the work of specialists with parents in the conditions of a general education organization was of both an individual and group nature. From September 2018 to May 2019, 31 hours of lectures and practical classes and 115 consultations were held. Most often, consultations were held after classes.

Initially, each family was diagnosed, the level of pedagogical culture of the parents was revealed, and contact with the parents was established. At the first meeting of the teacher with the parents, the goals and ways of their further interaction were revealed. In addition to lectures conducted by qualified specialists, parent seminars were held with parents during the school year, the purpose of which was to expand and deepen the knowledge of parents in the field of psychology of family relations, pedagogy of education. The subjects of the classes reflected a variety of aspects of the upbringing and development of a child in the family. An important form of work with parents was individual consultations (on average, about 2 consultations per family). At them, teachers helped to solve specific problems of a certain family, gave recommendations on the normalization of communication with the child. Basically, problems in families appeared due to the low level of pedagogical culture of parents.

All this work was aimed at the formation and improvement of the pedagogical culture of parents. In May 2019, a re-diagnosis was carried out to identify the level of pedagogical culture of parents. Compared to September 2018, the level of pedagogical culture of many parents has increased (see appendix 2). Thus, the number of parents with a low level of pedagogical culture decreased from 47% to 8%, with an average level – from 48% to 22%, while the number of parents with a high level of pedagogical culture increased from 5% to 70%. The class teachers also noted that families whose parents participated in the "School of Parenting Skills" began to actively express themselves in the life of the school and class.

Thus, the program "School of Parenting Skills", which implements a system-integrated approach to the organization of the formation and improvement of the pedagogical culture of parents, proved effective and achieved its goal.

References:

1. Bykovskaya T.E., Bader O.A. Development of the educational culture of the family and its significance in the formation of the child's personality / T.E. Bykovskaya, O.A. Bader // Humanitarian space. International Almanac. Vol. 7. – Issue No. 3. – 2018. – pp. 375-384.

2. Madaminov G.M. Pedagogical culture of parents: content, components and criteria / G.M. Madaminov // Modern higher school: innovative aspect. Vol. 10. – Issue No. 2. – 2018. – pp. 50-55.
3. Nikitenko V.A. Pedagogical culture of parents / V.A. Nikitenko // Scientific electronic journal Meridian. – Issue № 15(33). – 2019. – Pp. 324-326.
4. Prokopyeva M.M. et al. Cooperation of family and school as a condition for the formation of pedagogical competence of parents / M.M. Prokopyeva, A.Z. Dyakonova, M.N. Popova // Science and school. – Issue No. 1. – 2018. – pp. 134-139.

RUBRIC

«PHILOLOGY»

COLLISION OF TWO AGES: OUTGOING AND SOVIET RUSSIA IN S.A. ESENINA

Anastasia Bezzubenko

*Student,
Belgorod State National Research University,
Russia, Belgorod*

Elena Shemaeva

*Scientific director,
Associate Professor,
Belgorod State National Research University,
Russia, Belgorod*

Abstract. The article is devoted to the study of the attitude of Sergei Alexandrovich Yesenin to the revolution and its consequences. Based on the analysis of the poet's poems, the work shows how his point of view on the actions of the communists in the USSR gradually changed. The article may be of interest to fans of S.A. Yesenin, as well as students, teachers, graduate students of historical and philological faculties.

Keywords: S.A. Yesenin, revolution, Russia, poem.

S.A. Yesenin in the events of the revolution: the harsh years of the civil war, devastation, the country and the people are going through difficult trials - he saw the realization of his hopes and dreams of supreme justice, the path to the approval of people's thoughts. The poet is overwhelmed with a sense of bright expectations: "Oh, I believe, I believe, there is happiness ...", "The heart of the lilies of the valley of flared forces ...", "Oh my Motherland - I am a Bolshevik ..." expresses his conviction that a different "track", which brings the "red horse" world is the true path of mankind. At the same time, he is visited by thoughts that everything is not so good: "What a split in the country, what sadness in the merry boil!" So how, from a poet who fully supports October and Soviet Russia, Yesenin became one who saw the spiritual and social split in the country?

With the policy of the Communists, Sergei Alexandrovich Yesenin is associated with huge changes that have taken place in the life of the Russian peasantry. This is noticeable in the poem "Country of Scoundrels", written in 1922-1923. Despite the variation of multiple socio-political views, all the heroes of Yesenin's poem become scoundrels. In a similar way, the author demonstrates that the presence of an unsettled socio-political concept transforms the entire state into a bunch of different socio-political judgments, which prevents its formation. Thanks to this work, we can understand that the poet did not have a care and detachment from the complex social, class, ethnic problems that confronted the people during the years of the revolution.

The theme of the outgoing Russia was clearly indicated by the contrast between the old and the new in the work "Russia is leaving" in 1924. The older generation cannot adapt to a new life: "The eyes are sadder than a cow's." And the younger generation succeeded, because it grew up on slogans. Yesenin appears between these camps, with one foot in the past, and the other, unstable - in the future, but he does not want to be in any of them. The poem should be perceived as a product of socio-political tension, designed to draw attention to the situation in the country.

We can see how the outgoing Russia becomes Soviet Russia in the poem "Soviet Russia" of 1924. The image of the motherland, perceived in childhood by Yesenin, is closer than the modern one. An image of poverty and devastation often appears in the poem, starting with the image of the burned father's house and ending with the landscape of the sunset, which "splashed the gray fields" and the bare feet of the poplars, which once again shows how everything differs from the new, bright country. Here, his hopes are turned to the future, when "the enmity of the tribes will pass, lies and sadness will disappear."

Thus, we found out that the expectations of Sergei Alexandrovich Yesenin were not justified: in the "new" country, he saw only the destruction of the old foundations, and nothing good has come of the new yet. From this we conclude that his desire to "run after the Komsomol" can be regarded as an attempt to break out of a hopeless situation. But Yesenin is well aware that this is impossible, so he can only mourn over the wine "Russia is leaving".

References:

1. Yesenin CA T. 2. Poems (Little poems). / Prep. text and comments. S.I. Subbotina. [Electronic resource] // Complete Works. In 7 volumes. - M.: "Science" - "Voice", 1997. - S. 94-97, 102-106. - Access mode:https://imwerden.de/pdf/esenin_fullnoe_sobranie_tom2_1997__ocr.pdf
2. Yesenin S.A.T. 3. Poems. / Compilation and preparation of texts by N.I. Shubnikova-Guseva, comments by E.A. Samodelova, N.I. Shubnikova-Guseva, [Electronic resource] // Complete Works. In 7 volumes. - M.: "Science" - "Voice", 1998. - S. 52-115. - Access mode:https://imwerden.de/pdf/esenin_fullnoe_sobranie_tom3_1998__ocr.pdf
3. Seregina S.A. Russia is leaving / S.A. Seregina [Text] // Yesenin Encyclopedia. 1895-1925. - Konstantinovo: State Museum-Reserve of S.A. Yesenin, 2020. - P. 267-269.
4. Bubnov S.A. Books of poems by S.A. Yesenin "Soviet country" and "Soviet Russia" in the perception of contemporaries / S.A. Bubnov [Text] // Scientific notes of the Oryol State University. - 2019. - No. 4 (85). - S. 107-109.
5. Chinmayanand K.P. The evolution of the theme of the motherland in the work of S. Yesenin [Text] // White Flowers - 2020. Collection of abstracts. VII International Youth Scientific and Medical Forum. Dedicated to the 100th anniversary of the founding of the TASSR, the 75th anniversary of the Victory in the Great Patriotic War. - Kazan: Kazan State Medical University, 2020. - P. 370.
6. Dikaeva R.M., Elabieva M.A. Analysis of the image of the Motherland in the lyrics of Sergei Yesenin [Text] // Student Bulletin. - 2020. - No. 30-1 (128). - S. 29-30.
7. Pershina I.V. The theme of the motherland and revolution in the work of Blok, Yesenin, Mayakovsky [Text] // Integration processes in modern education. - Chelyabinsk: Private educational institution of higher education "International Institute of Design and Service", 2018. - P. 51-54.
8. Karmazina A.A. Revolution in the work of Sergei Yesenin / A.A. Karmazin [Text] // Philology and cultural studies: modern problems and development prospects: materials of the XXVII International Scientific and Practical Conference, Makhachkala, November 16, 2017. - Makhachkala: Limited Liability Company "Approbation", 2017. - P. 31-32.
9. Litvyakova L.A. The image of the revolution in the work of S.A. Yesenina / L.A. Litvyakova [Electronic resource] // Russian civilization: history, problems, prospects: Proceedings of the XXIV All-Russian Youth Scientific and Practical Conference with International Participation, Irkutsk, December 13, 2020. - Irkutsk: Limited Liability Company "Izdatelstvo Ottisk", 2021. - P. 77-82. - Access mode:https://www.elibrary.ru/download/elibrary_46288133_12637765.PDF
10. Karmazina A.A. Revolution in the work of Sergei Yesenin / A.A. Karmazin [Electronic resource] // "Echo of the Russian people": reflection of the history of Russia of the twentieth century in poetic and song creativity: materials of the IV International Youth Scientific and Practical Conference, Omsk, April 25, 2017. - Omsk: Omsk State Technical University, 2017. - P. 81-84. - Access mode:https://www.elibrary.ru/download/elibrary_29130387_86949288.pdf

STUDYING THE DRAMA OF A.N. OSTROVSKY IN HIGH SCHOOL

Arina Lamanova

Student,

*Belgorod State University,
Russia, Belgorod*

Abstract. This article is devoted to the problem of studying dramatic text in high school. The article, based on the analysis of A.N. Ostrovsky's play "Thunderstorm", shows the study of drama at school as a kind of literature, comprehends the features of the play, diverse and close in terms of problems to schoolchildren, and also examines the influence of theater on the perception of the text of the work. At the end the article presents the findings. The article will be of interest to students of humanities and pedagogical profiles.

Keywords: A.N. Ostrovsky, drama, play, theater, schoolchildren, pedagogy, psychology.

Acquaintance at school with such a kind of literature as drama carries a number of features that affect the study of dramatic text by high school students. Understanding the individual artistic manner of the playwright and determining their attitude towards him is available to students only when they deliberately read the dramatic text written by him. Paying attention to the students' perception of the content of the play and familiarity with the text, one can notice an almost complete lack of ability to correctly read and understand such a text. The content is not perceived fully enough, and, consequently, difficulties arise with the analysis of the work. Therefore, we can say that a detailed study of dramatic works at school helps students acquire the skills of in-depth analysis of a literary text. One of the most interesting dramatic works is A.N. Ostrovsky's drama "Thunderstorm", studied in high school. In this paper, we will analyze this problem using the example of Ostrovsky's work in three aspects:

1. Drama as a kind of literature has specific features in the study and perception of the text.
2. Ostrovsky's drama is one of the closest in terms of problems and content to high school students.
3. The study of a dramatic work is accompanied by a trip to the theater, which also affects the perception of the text.

In a modern school, a literary course involves a detailed study of all kinds of literature. The most difficult of them is drama, in the study of which various difficulties arise. Drama as a kind of literature has specific features in the perception of the text when reading. Thus, L.A. Tsydenova in her work "Theoretical foundations of studying drama at school" notes that "the specifics of drama is the saturation of action, tension, a kind of "condensation" of events arising from the need to show a large amount of life material in a limited stage time" [11, c. 74]. In her opinion, "it is through the conflict in the drama that its ideological and artistic content is revealed" [11, c. 74]. Tsydenova concludes that for a deeper theoretical understanding and understanding of the dramatic text, "the content of the drama must be revealed through consideration of the plot, composition, development of action and dramatic conflict" [11, c. 74]. Based on what has been said, we can conclude that the drama really has a number of difficulties and problems when studying. However, when working with drama, schoolchildren develop the skill of a more slow and thoughtful reading of the text, which means that the level of preparation for the analysis and analysis of the work increases, which is necessary for high school students of our time.

It should be noted that the dramatic text not only requires careful reading, but is also close in content and problems to high school students. One of these works is the drama by A.N. Ostrovsky "Thunderstorm", studied in the 10th grade. L.Yu Fedorova very accurately notes that "the drama "Thunderstorm", proposed for textual study, makes it possible to pose a number of problems that are interesting for students today, problems that will require deep reading into texts, reflection" [9, c. 3].

Studying such problems as: the relationship of children and parents, upbringing, love, power, the meaning of life, and many others raised by Ostrovsky, the student undoubtedly makes for himself a number of conclusions that help him not only to understand the playwright's intention in the work, but also to build his inner beliefs and determine the values of life. In addition, L.G. Friedgandler believes that "the drama "Thunderstorm" is a wonderful work that gives us lessons in morality, spiritual revival of youth" [10, c. 115]. It is impossible not to agree with this. The behavior of such characters as Kabanikha, Tikhon, Wild, Catherine, Boris and Varvara carry a number of features, based on which, high school students rethink their own actions in relation to other people. It is not by chance that A. Ostrovsky himself saw dramaturgy as a powerful means of moral education, he believed that it was "dramatic poetry that is closer to the people than all other branches of literature." Thus, we can confidently say that after reading and analyzing the drama, a high school student can reflect on the most important problems of the work, learn moral lessons for himself that will definitely affect his worldview.

The study of drama at school is often accompanied by a trip to the theater or its own staging, which also affects the perception of the text by students. There is a certain dependence of the dramatic work on the theater. It manifests itself in the fact that when reading the play, the general picture of the action, the images of the characters, emerges in the mind of the young reader. The scene helps the student to see what the imagination has built visually, in reality, to fully experience the work. According to A.V. Lunacharsky, the theater is a form whose content is determined by dramaturgy. It is the theater, its actors and scenery, that present us the work in full performance. M.Ya. Polyakov in the book "In the World of Ideas and Images" writes: "The starting point for describing such a complex phenomenon as a theatrical spectacle remains a dramatic text" [5, c. 220]. The specificity of the reader's perception of a dramatic work "is due to the intermediate nature of its status: the reader is both an actor and a spectator, he is, as it were, staging a play for himself. And this determines the duality of his understanding of the play," the literary critic concludes. [5, c. 220]. According to Polyakov, the play read and viewed on stage helps the reader to pass the work through his individual consciousness, to understand the world and the feelings of the characters. Thus, we can draw the following conclusion: theater creates a much greater illusion of life than any other art. Everything that happens on stage is perceived by the audience especially acutely and directly. Consequently, after watching the drama "Thunderstorm" on the stage of the theater, the student will be able to fully understand the specifics of the work not only from the point of view of literary perception, but also psychological.

The assimilation of each literary work has an impact on the development of the reader, especially, as young as a schoolboy. Each step in learning is associated with the expansion and deepening of students' knowledge. Based on this, we can conclude that through studying drama at school, students develop the skills of thoughtful and slow reading of the text, careful analysis and understanding of the meaning of the work. Dramatic works have always been studied and will be studied at school, and the better and more responsibly the student and teacher approach this process, the better they will be understood and assimilated. Do not forget that it is drama that connects literature and theater, which develops students, in addition to everything, a sense of beauty and aesthetic enjoyment. We believe that this topic has an undoubted perspective in its development in a broader context and scale.

References:

1. Afanasyeva N.P. The specifics of the school analysis of a dramatic work. Studying the creativity of A.N. Ostrovsky in the 10th grade / N.P. Afanasyeva // Educational social network nsportal.ru . [Electronic resource]. – 2017. – 26c. – URL: <https://nsportal.ru> (date of address: 09/28/2021).
2. Gorodetskaya V.V. The originality of remarks in A.N. Ostrovsky's drama "Thunderstorm" [Text] / V.V. Gorodetskaya, Ts. Zhao // Readings in memory of Evgeny Petrovich Sychevsky. – 2020. – No.20. – Pp. 262-264.

3. Lebedev, Yu.V. At the origins of dramaturgy by A.N. Ostrovsky [Text] / Yu.V. Lebedev // Bulletin of Kostroma State University. – 2017. – No.23. – pp. 74-78.
4. Nikolina A.A. The artistic space of A.N. Ostrovsky's drama "The Storm" [Text] / A.A. Nikolina // Russian language at school. - 2016. – No. 6. – pp. 49-53.
5. Polyakov M.Ya. In the world of ideas and images [Text]: historical poetics and theory of genres / M. Polyakov. – Moscow: Soviet Writer, 1983. - 367 p.
6. Revyakin A.I. The Dramaturgy of A.N. Ostrovsky (To the 150th anniversary of his birth) [Text] / A.I. Revyakin. – Moscow: Znanie, 1973. – 64 p.
7. Rodin V.O. A.N. Ostrovsky's drama "Thunderstorm": the experience of modern interpretations [Text] / V.O. Rodin // In the collection: The performance of the XXI century. Materials of the interuniversity scientific and practical seminar. – 2020. – pp. 109-119.
8. Tikhomirov V.V. The structure of a dramatic work (the experience of reading the drama of A.N. Ostrovsky "Thunderstorm") [Text] / V.V. Tikhomirov // Collection of scientific articles. Kostroma. - 2016. – pp. 231-245.
9. Fedorova L.Y. Dramatic work in school study / L.Y. Fedorova // Educational social network nsportal.ru. [Electronic resource] – 2020. – 20c. URL: <https://nsportal.ru> (accessed: 09/28/2021).
10. Friedgandler L.G. A.N. Ostrovsky's drama "Thunderstorm" at literature lessons in the 9th grade: the spiritual and moral meaning of the work [Text] / L.G. Friedgandler, A.A. Novikova // In the collection: Literature and culture of the Far East, Siberia and Eastern abroad. Problems of intercultural communication. Materials of the participants of the VII All-Russian Scientific and Practical conference with international participation. – 2017. pp. 113-115.
11. Tsydenova L.A. Theoretical foundations of studying drama at school [Text] / L.A. Tsydenova, I.V. Bulgutova // Bulletin of the Buryat State University. Language. Literature. Culture. – 2018. – No. 3. – pp. 72-76.

ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ МАҚАЛАЛАР

БӨЛІМ

«МЕДИЦИНА ЖӘНЕ ФАРМАКОЛОГИЯ»

АЭРОЗОЛЬДІ ДӘРІЛІК ПРЕПАРАТТАР ӨНДІРІСІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Махсотова Аяжан Канаткалиевна

студенті,

*С.Ж. Асфендияров атындағы Қазақ Ұлттық Медициналық Университетінің,
Қазақстан, Алматы қаласы*

Түйінді сөздер: қысым асты өндірілетін дәрілік түрлер, өндірісті ұйымдастыру, аэрозольдерді өндіру ерекшеліктері, аэрозольдер өндірісіне қойылатын талаптар.

Зерттеу мақсаты: Қысым асты дәрілік түрлер өндірісінің ерекшеліктерін ескере отырып, өндірістің жалпы тұжырымдамалық жобасын дайындау.

Жалпы осы Қазақстан Республикасының стратегиялық саясат бағыты импортталған дәрілік препараттардан жоспарлы тәуелділігін төмендету жолымен, яғни осы отандық өндіріс күштерін, еліміздің ғылыми-техникалық потенциалын және фармацевтикалық өндірістердің базасында ғылымды көп қажет ететін технологияларды жасау болып табылады. Қазіргі кезде Қазақстан Республикасының басты даму бағыттарының GMP талаптарына сәйкес болатын жоғары өнімді фармацевтикалық зауыттарды салу болып табылады.

Қазақстан Республикасының алдыңғы қатарлы бағыттарының бірі - Сыртқы ортаның адам денсаулығына айтарлықтай теріс әсерін ескере отырып табиғи, қауіпсіз болып табылатын, фармацевтикалық зауыттардың саны мен сапасын арттыру болып табылады [1].

Дүниежүзілік экономикалық нарық қатарына қосылу үшін Қазақстан Республикасының фармацевтикалық өндірісінің дамуы өте өзекті мәселе болып табылады. Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі стратегиялық даму жоспары негізінде отандық өндірілетін дәрілік препараттардың үлесін көбейтіп, басқа мемлекеттерден келетін импорттың көлемін төмендету болып табылады. Фармацевтика саласының Қазақстан Республикасының экономикасындағы алатын орнын ескере отырып, отандық дәрілік препараттардың санын көбейтіп, отандық фармацевтика өндірісін дамыту, жаңа өндіріс орындарын салу және бар өндіріс орындарының қуатын арттыру арқылы мемлекеттің дәрілік препаратқа сұранысын қанағаттандырудың үлесін арттыру маңызды мәселеге айналып отыр [2].

Қысым асты өндірілетін дәрілік препаратқа аэрозольді дәрілік заттар жатады. Ол препараттарды өндіру жоғары өрт және жарылыс қауіпін туғызатындықтан, өндірісті дұрыс жобалауды талап етеді. Негізінен аэрозольді дәрілік түрлердің басқа дәрілік түрлерден артықшылықтары көп [3]. Олар:

- емдік әсерінің көктамыр ішіне енгізгенге қарағанда жоғары болуы;
- дозасы аз болғандықтан жанама әсерлері аз;
- оңай пайдаланылады;
- ықшамдылық, ыңғайлылық, тасымалдау мүмкіндігі;
- дәрілік зат қоршаған ортаның әсеріне көп ұшырамайды;
- стерильділігін ұзақ уақыт сақтайды;

Аэрозольдарды өндірудің технологиялық процесі келесі кезеңдерден тұрады:

I. Баллондар мен клапанды тозандату құрылғыларын өндіру. Егер олар байланысты басқа өндірістерден шықса, бұл кезең болмайды.

II. Дәрілік және қосымша заттардың концентраттарын дайындау. Араластырғыш реакторлардағы өндірістік регламентке сәйкес дайындайды. Оларды сорғылардың көмегімен баллондарды толтыру желісіне айдауға байланысты концентраттар материалдар мен пропелленттерге қатысты сұйық, тұтқыр емес және индифферентті болуы тиіс.

Дайын концентрат реактордан қайта қысылады немесе жинағыштарға айдалады, сол жерден ол баллондарды толтырудың автоматты желісіне беріледі [4].

III. Пропеллент қоспасын алу. Ол үшін арнайы реакторлар мен артық қысымды қолдана отырып, жеке учаскеде жүзеге асырылады. Бүріккіш бөтелкеде жұмыс қысымын қамтамасыз ету үшін негізгі қаныққан бу қысымы жоғары пропелленттерді төмен қысымды қосалқы заттармен біріктіреді.

IV. Аэрозоль баллондарын толтыру. Толтырудың көптеген әдістері ұсынылған. Әдісті таңдау пропелленттің физикалық қасиеттеріне байланысты. Егер сығылған газ қолданылса, толтыру тек қысыммен жүзеге асырылады. Сұйытылған газдарды қолданған жағдайда аэрозоль баллондарын мұздатқыштарда қысыммен де, төмен температурада да толтыруға болады.

V. Зауыттардағы аэрозоль орамдарын стандарттауды техникалық бақылау бөлімі осы препаратқа арналған нормативтік құжаттарға сәйкес жүргізеді. Айта кету керек, аэрозольді препараттардың сапасы көптеген факторларға байланысты және бақылаудың ерекше түрін қажет етеді, өйткені цилиндр жабылғаннан кейін препараттың құрамына өзгерістер енгізу мүмкін емес [5].

Қорытындылай келе, аэрозольді дәрілік препараттарды өндіру фармацевтикалық және химиялық өндірістерде ұйымдастырылуды талап етеді. Аэроозоль баллондары, клапан-бүріккіш жүйесі, пропеллент басқа өндірісте әзірленеді. Ал, фармацевтикалық өндірісте дәрілік заттың концентратын дайындап оны толтыру процесстері жүзеге асыды. Аэрозольдерді өндіру халықаралық GMP стандарттарына сай жасалуы керек. Өрт және жарылысқа қауіпті болғандықтан арнайы стандарттар мен құжаттарға сәйкес дайындалады.

Қолданылған әдебиет тізімі:

1. Рахимов К.Д. Развитие фитофармакологии в Казахстане: состояние и перспективы // Фармация Казахстана, специальный выпуск. - 2004. - №1. – С.27-30.
2. Государственная Фармакопея Республики Казахстан: в 3 т. – Алматы: Издательский дом «Жибек Жолы», 2008. – Т. 1. – 226 с.
3. Чуешов В.И. Промышленная технология лекарств. Том 2, 2002. –С 319.
4. Хомякова Л.Г, Зайцева И.Г, Мнушко З.Н, Компанеец Е.И. Аэрозоли для лечения заболеваний органов дыхания. – М: Медицина, 2013. – 105-115
5. В.И. Ищенко. Промышленная технология лекарственных средств. – 2012. – С.399-410.

БӨЛІМ

«ПЕДАГОГИКА»

ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУДАҒЫ ОНЛАЙН БІЛІМ БЕРУДІҢ
АРТЫҚШЫЛЫҒЫ МЕН КЕМШІЛІГІ

Құмаш Әсел Қайратқызы

магистрант,

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті,

Қазақстан, Қызылорда қаласы

Досжанов Баянали Амантаевич

ғылыми жетекші, п.ғ.к., доцент,

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті,

Қазақстан, Қызылорда қаласы

Аңдатпа. Қашықтықтан оқыту- жалпы адам баласының білім алуын және ақпарат алмасуын жүзеге асыратын, оқытушы мен білім алушы арасындағы белгілі бір ара қашықтықта ғаламтор көмегімен білім алуды айтамыз. Қашықтықтан оқыту технологиясының үш түрлі формасы бар. Олар: онлайн (синхрондық) және оффлайн (асинхрондық) және де кең таралған үшінші түрі – вебинар. Осы мақалада біз қашықтықтан оқытудағы онлайн (синхрондық) білім берудің артықшылығы мен кемшілігіне тоқталамыз.

Кілт сөздер: қашықтықтан оқыту технологиясы, онлайн білім беру.

Қазіргі таңда білім берудің оқу үдерісін ұйымдастырудың жаңа формасының бірі- қашықтықтан оқыту технологиялары арқылы жүзеге асырылуда. Олай болса, қашықтықтан оқыту технологиясын түсіну үшін оның кейбір ерекшеліктерін түсінуіміз қажет. Қашықтықтан білім беруді кейде онлайн-білім беру деп те атайды.

Қашықтықтан оқыту технологиясының үш түрлі формасы бар. Олар: онлайн (синхрондық) және оффлайн (асинхрондық) және де кең таралған үшінші түрі – вебинар.

Онлайн (синхрондық) оқыту дегеніміз – бұл интернет желісінің көмегімен белгілі бір арақашықтықта оқытушыны экранан көру арқылы оқытуды ұйымдастыру формасы. Мұнда оқытушы түсіндірмесін, көрсетілімдерін көру арқылы оқып үйренеді.

Оффлайн (асинхрондық) оқыту дегеніміз – интернет ресурстарын пайдалану арқылы электрондық пошта немесе т.с.с платформалардың көмегімен оқытушы мен білім алушы арасындағы ақпарат алмасуды қамтасыз етуге мүмкіндік беретін оқытудың формасы. Мұнда оқушылар, студенттер, тыңдаушылар өздерінің ізденіс, ақпарат жинақтау, тапсырмаларын желі арқылы оқытушыларына жолдап отырады. Ал, оқытушы тарапынан кері байланыс жасалып жүргізіледі.

Вебинар дегеніміз – бұл интернет желісі арқылы семинарлар мен тренингтер өткізу формасы. ҚО семинарлары оқу сабақтарының белсенді жүргізілген түрі болып табылады. Ол семинарлар бейне конференциялардың көмегімен жүргізіледі.

Қашықтықтан білім беру технологиялары соңғы жылдары эпидемиялық ахуалға байланысты қоғамымызға енгені рас. Олар жоғары оқу орындарында және орта кәсіптік білім беру жүйесінде кеңінен қолданыла бастады және де орта білім беру (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта) ұйымдарына да енгізілді.

Онлайн білім берудің артықшылықтары:

- Онлайн білім беру жоғары сапалы бағдарламаларды ұсынады, және де сол үшін арзандау болып келеді. Күндізгі оқу шет елдерде әлқайда қымбат, себебі жүріп тұруыңызға, барып келу жол ақысына, жалдамалы пәтер жалдау үшін көптеген қаражатыңыз кетеді. Ал онлайн оқитын болсаңыз тек оқу бағдарламасына сәйкес қаражатты төлесеңіз болғаны.

- Онлайн білім беру бағдарламаларында білім алушыға арналған бірегей материалдарды жасау үшін ең заманауи құралдар мен әдістер қолданылады.

- Онлайн оқыту икемді және ыңғайлы. Оны кез-келген уақытта, өз қалауыңыз бойынша және кез-келген жерде оқуға мүмкіндік бар.

- Онлайн білім алу арқылы сіз мансаптық болашағыңызды жақсартып аласыз.

- Қашықтықтан оқыту сіздің техникалық дағдыларыңызды жақсартып алады. Онлайн курстардан өту үшін сіз әртүрлі білім беру платформалары мен басқа бағдарламаларды үйренуіңіз керек. Онлайн курстан өту арқылы сіз алатын компьютерлік дағдылар болашақ бастамаларыңызға көмектеседі.

Онлайн білім берудің кемшіліктері:

- Кейбір курстарда студенттермен өзара әрекеттесу нақты уақыт режимінде жүзеге асырылмайды.

- Онлайн оқыту үлкен жұмыс жүктемесімен байланысты. Интернеттегі курстарды ұсынатын оқу орындары көп қиындықтар туғызады, өйткені олар студенттерді тиімді басқара алмайтындығын біледі. Бұл күндізгі бөлімде оқитын студенттер үшін үлкен проблема болуы мүмкін.

- Интернеттегі білім өзін-өзі тәрбиелеуді қажет етеді.

- Жан-жақты материалдар мен қолдауға қол жеткізу қиын болуы мүмкін. Интернеттегі курстар әсіресе тұрақты болған кезде, барлық материалдар нақты адамдармен араласпай-ақ, студенттердің қол жетімділігі үшін бір серверге жүктеледі. Бұл нақты уақыт режимінде түсіндіруді, техникалық қолдауды немесе нақты уақыт режимінде үйлестіруді қажет ететін адамдар үшін қиындық тудыруы мүмкін.

Қорытынды

Білім алу – жалпы адамзат баласына ең қажетті құндылықтардың бірі. Осы құндылықты лайықты дәрежеде меңгеру қай кезеңде де болмасын өз маңызын жоғалтпай емес. Аталып өткендей, қазіргі таңдағы білім берудің синхронды және асинхронды түрлерінің негізгі ерекшеліктері мен кемшіліктерін толықтыра түсейін. Синхронды оқытудың тиімділігі біріншіден, уақыт үнемдеуге тамаша мүмкіндік. Екіншіден кезкелген жерде отырып тапсырма орындай алуға болады. Білім алушы өзін өзі дамытуға көп жағдай жасай алады. Уақытты үнемдеп, қашықтықтан білім беру үдерісі тиімді дегенмен оның да тигізер кері әсері бар екенін ұмытпау қажет. Мәселен, көру жүйесінің бұзылуы, мүсіннің бұзылуы, жүйкеге түсірер жүгі тағы бар. Осы айтылған дүниелердің бәрі адамның өмір сүру дағдыларын бұзады. Еліміздің барлық өңірінде ғаламтор желісі жақсы дамығанмен техникалық ақаудың да бар екенін жоққа шығармаймыз. Яғни, қолымыздағы ресурс кез келген уақытта істен шығуы мүмкін. Демек дәстүрлі білім жүйесі не десек те өз маңызынан айнымайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ахметова Г.К., Караев Ж.А., Мухамбетжанова С.Т.// Білім беру ұйымдарына электрондық оқыту жүйесін енгізу жағдайында педагогтардың біліктілігін арттыруды ұйымдастыру әдістемесі // Алматы:АҚ «ҰБАО «Өрлеу», 2013.
2. Гайда М.Г. //Электронное и дистанционное обучение//Мир педагогики и психологии: международный практический журнал. –2017–№7.
3. Демкин В.П., Можаева Г.В.//Технологии дистанционного обучения. - Томск, 2002.
4. Е.С. Полат.// Дистанционное обучение: Учебное пособие для вузов.– М., 2008
5. Плюсы и минусы онлайн-обучения. [Электронный ресурс] <https://www.educationindex.ru/articles/how-to-choose-the-right-course/distantcionnye-onlayn-zaochnye-programmy/plyusy-i-minusy-onlayn-obucheniya/>

БӨЛІМ

«ТЕХНИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР»

ҰЗАҚ УАҚЫТ ПАЙДАЛАНЫЛАТЫН ӨНДІРІСТІК ҒИМАРАТТАРДЫҢ ҚҰРЫЛЫС КОНСТРУКЦИЯЛАРЫНЫҢ ТЕХНИКАЛЫҚ ЖАЙ-КҮЙІН БАҒАЛАУ

Төлеубай Нұрқанат Алмасұлы

магистрант,

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,

Қазақстан Республикасы, Нұр-Сұлтан қ.

Алибекова Нургуль Толеубаевна

ғылыми жетекші,

PhD, доцент,

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,

Қазақстан Республикасы, Нұр-Сұлтан қ.

Өткен ғасырда ұзақ уақыт пайдаланылатын ғимараттар мен құрылыстардың саны өсті, бұл олардың едәуір физикалық тозуына және авариялар қаупінің ұлғаюына әкеледі. Соңғы онжылдықта Сингапурдағы New World қонақ үйінің кенеттен құлауы (1986 ж.), Оңтүстік Кореядағы Samroong Department ғимаратының қирауы (1995 ж.) Мәскеудегі «Трансвааль-парк» жаппай демалыс орталығының шатырының құлауы (2004 ж.) Францияда әуежай секциясының бұзылуы (Париж, 2005 ж.), Пермь өлкесінің Чусовой қаласында бассейн шатырының құлауы (2005 ж.) және Германия мен Австриядағы мұз айдындарының шатыры (2006 ж.) Мәскеудегі «Басманный базар» сауда орталығының шатырының құлауы (2006 ж.) Шығыс-2 (2009 ж.) және Қарағандыдағы «Бесоба» шағын ауданындағы тұрғын үйлердің қирауы (2012 ж.) және нәтижесінде он және одан да көп адам қаза тапқан басқа да авариялар ғимараттар мен құрылыстардың көтергіш конструкцияларының техникалық жай-күйін бақылау мәселелерін құрылыс объектілерінің жұмыс істеуінің кешенді қауіпсіздігі жүйесіндегі бірінші орындардың біріне шығарды (1.1-сурет) [1].

Апаттардың техникалық себептерін қарастырмай, дәлдікпен мыналарды айтуға болады:

- кез келген деформация белгілі бір уақыт ішінде қиын жағдайға дейін пайда болады және дамиды;

- егер бұл объектілерде объектінің негізгі параметрлерін, күш беретін (көтеретін) элементтердің жүктемедегі мінез-құлқын бақылауға арналған жүйелер болса, қайғылы оқиғаларды болдырмау мүмкін болар еді [2].

Сурет 1. Құрылыс объектілерінің құлауы және апаты [1]

Бұдан басқа, қазіргі уақытта қауіпті өндірістік объектілердің барлық ғимараттары мен құрылыстарының $\frac{3}{4}$ астамы өз ресурсын тауысқан жағдай қалыптасқанын атап өту қажет. Осыған қарамастан, олар өндірістерде пайдаланылуда. Осының аясында осы объектілерді пайдалану үшін қауіпсіз жағдайларды қамтамасыз етудің рөлі артады [3]. Бұл ұзақ уақыт пайдаланғаннан кейін мерзімді емес, осындай объектілер конструкцияларының техникалық жай-күйіне іс жүзінде үздіксіз бақылау жүргізу, яғни олардың техникалық жай-күйіне мониторинг жүргізу және тексеру қажеттілігін негіздейді [4].

Шетелде бақылау және мониторинг деректерін жинау адамның қатысуынсыз автоматтандырылған бақылау құралдарын (датчиктерді) пайдалана отырып жүзеге асырылады [1]. Кез келген объектілердің деформациясын бақылаудың бұл әдісі дәстүрлі аспаптық тәсілмен салыстырғанда бірқатар артықшылықтарға ие:

- 1) уақыттың осы сәтінде тәуліктің кез келген уақытында нәтижелер алудың жеделдігі;
- 2) байқалатын объектінің деформациялық процесіне қандай да бір факторлардың әсерін қадағалау және талдау мүмкіндігі;
- 3) бақылау станциясын монтаждағаннан және іске қосқаннан кейін ең аз қызмет көрсететін персонал қажет;
- 4) бақыланатын объектінің жоспарлы және биіктік деформацияларын бір мезгілде алу [1].

Алайда, Қазақстанда мониторинг деп ғимаратты тексеруді білдіретін жағдайлар кездеседі. Бұл басқа елдермен салыстырғанда осы қызмет саласында тәжірибенің жетіспейтінін көрсетеді. Осылайша, ғимараттар мен құрылыстарға техникалық тексеру және мониторинг жүргізу үшін мамандарды оқыту қажеттілігі туындады [4] және ғимараттар мен құрылыстарға техникалық тексеру жүргізуге құқықтық және нормативтік құжаттар жүйесін одан әрі дамыту қажеттілігі туындады.

Мыс қорыту және байыту зауыттарының ұзақ уақыт пайдаланылатын ғимараттарына жоғарыда айтылған және жүргізілген техникалық тексерулер негізінде:

- 1) бірінші кезеңде авариялық ғимараттардың тізбесін қалыптастыру кезінде ақпараттың дұрыстығын арттыру мақсатында ғимараттардың құрылыс бөлігінің техникалық жай-күйінің санатын барынша жылдам және сапалы анықтау қажет;
- 2) ғимараттар мен құрылыстарды тиісінше тексеруді ұйымдастыруға бірінші кезекте ғимараттар мен құрылыстарды пайдалануды жүзеге асыратын өндірістік ұйымдардың

пайдалану қызметтерінің және коммуналдық қызметтермен қамтамасыз етудің басшы және инженерлік-техникалық құрамдары міндетті.

Мониторинг жүргізу кезінде қолданыстағы нормаларда көзделмеген жағдайларда ерекше жауапты конструкциялар мен тораптардың жұмысын ескеру қажет:

3) құрылыс барысында пайда болған көтергіш конструкцияларға жоғары жүктемелер (әсіресе биік құрылыста);

4) табиғи және техногендік факторлардың конструкцияларына әсері

5) температураның өзгеруі, жел және қар жүктемесі, діріл, апат, өрт, диверсия (жарылыс) және т.б.

Ғимараттар мен құрылыстардың көтергіш конструкциялары мониторингінің бастапқы кезеңі, егер ол құрылыс басталғаннан бері жүргізілмеген жағдайда, монтаждalған конструкциялардың техникалық жай-күйін тексеру болып табылады, нәтижесінде олардың техникалық жай-күйінің санаттарын белгілейді.

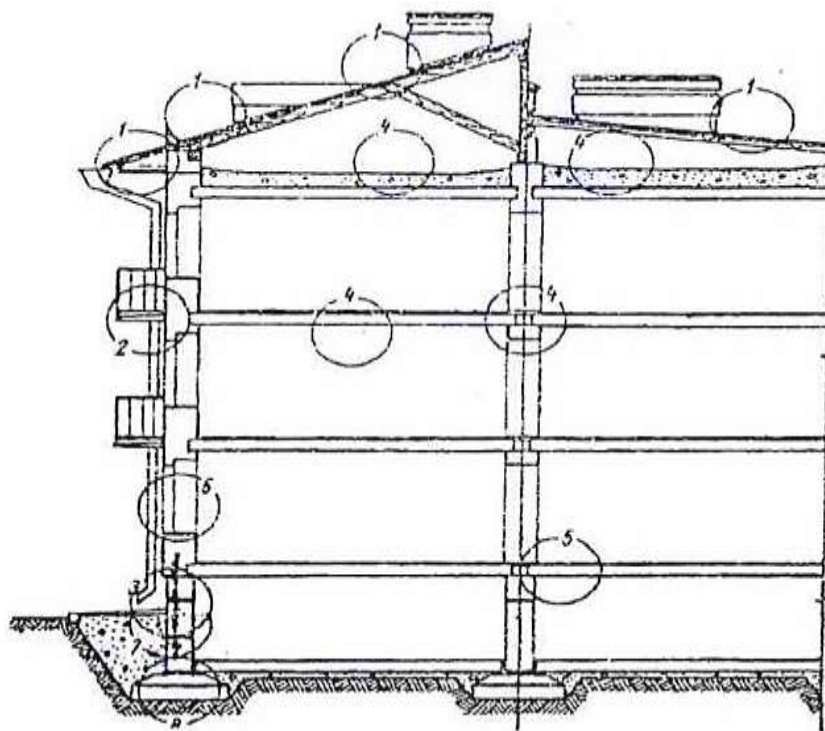
Көтергіш конструкциялардың авариялық жай-күйінің белгілері зақымданудың белгілі бір түрі және ақаулар болып табылады, оларға бірінші кезекте [5]:

- конструкциялар мен олардың қосылу тораптарының деформациялары (өтпелі жарықтар, иілімдер, шөгінділер және т.б.);

- конструкциялар элементтерінің қима ауданын азайту (материалдардың бұзылуы, жобалау және құрылыс қателері салдарынан);

- конструкциялардың жобалық жағдайының өзгеруі (тігінен ауытқу, тіректен ығысу және т.б.).

Көтергіш конструкциялардың авариялық жай-күйінің белгілері ғимараттарды тексеру барысында анықталуы тиіс. Тексеріп-қарау кезеңділігі, көлемі және орындаушылары «Ғимараттар мен құрылыстардың сенімділігі мен орнықтылығын техникалық зерттеп-қарауды жүзеге асыру қағидалары» Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2015 жылғы 19 қарашадағы № 702 бұйрығының, Пайдалану мазмұны және коммуналдық қызметтермен қамтамасыз ету департаменті басшысының талаптарымен және нормативтік құжаттардың талаптарымен, сондай-ақ ұсынымдармен айқындалады. Жоғарыда көрсетілген зақымданулар уақытында айтарлықтай дамуы конструкциялардың авариялық жай-күйінің неғұрлым маңызды белгісі болып табылады. Олардың авариялық жай-күйінің белгілері болып табылатын көтергіш конструкциялардың зақымдануы, әдетте, 2-суретте көрсетілген ғимараттардың белгілі бір неғұрлым осал жерлерінде байқалады, оларға қарау кезінде ерекше назар аудару қажет.

1 - шатырларда: шатырдың құбырлармен, парапеттермен және құрылыстардың үстінде ішкі су ағатын шұңқырлармен жанасу орындары, карниздер, шатырлар; 2 - қабырғаларда: панельдердің түйіскен жерлері, жапсырма бөлшектер мен байланыстар, жертөлелер мен бүркеніштер, су ағатын жерлер және қасбеттердің шығыңқы бөлшектерінің орналасуы (балкондар, белдіктер, карниздер және т.б.); 3, 7, 8 - іргестастарда: қалқалармен жанасу орындары, инженерлік коммуникацияларды енгізу, су ағатын құбырлардың орналасу орындары; 4 - аралықтың ортасы, тірек бөлігі, ылғалдану және жүктемелердің шоғырлану аймақтары, панельдер арасындағы тігістер, инженерлік коммуникациялардың өту орындары; 5 - бағаналарда: арқалықтар мен төсемдердің сүйену орындары, тік қырлары (қабырғалары), жабындармен және едендермен қиылысу орындары.

Сурет 2. Ғимараттардың құрылыс конструкцияларының зақымдану орындары (кез келген мақсаттағы ғимараттарға тән)

Тіреу құрылымдарының төтенше жағдай белгілерінің пайда болуы туралы жедел ақпаратты алған кезде кез келген деңгейдегі жедел қызметтердің адамдары бұл туралы жоғары тұрған ұйымның басшысына хабарлауға және адамдардың қауіпсіздігін және материалдық құндылықтардың сақталуы қамтамасыз ету бойынша дереу шаралар қабылдауға міндетті. Осыдан кейін пайдалану бөліміне (бөлімшесіне) ғимаратқа кезектен тыс тексеру жүргізуге өтінім жіберілуі тиіс [5]. Жұмыс істемейтін құрылыс конструкцияларының авариялық жай-күйі анықталған кезде (орын алмайтын қабырғалар, қалқалар, күнқағарлар, карниздер, қабырғалар мен төбелерді қаптау және сылау, аспалы төбелер және т.б.) кез келген деңгейдегі пайдалану қызметтерінің лауазымды адамдары адамдардың қауіпсіздігін және олардың құлауы мүмкін аймақтағы материалдық құндылықтардың сақталуын қамтамасыз ету бойынша дереу шаралар қабылдауға міндетті. Тіреу конструкцияларының авариялық техникалық жай-күйі белгілерін анықтау туралы өтінімді немесе өзге де ақпаратты алған кезде пайдалану бөлімінің (бөлімшесінің) басшысы нормативтік талаптарға сәйкес ғимаратты қосымша қарап тексеруді ұйымдастыруға міндетті.

Қосымша тексеру барысында мынадай іс-шараларды орындау қажет [5]:

- конструкциялардың құлауы мүмкін аймақтағы адамдар мен материалдық құндылықтардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге;
- көтергіш конструкциялардың анықталған зақымдануларын бақылау;
- көтергіш конструкциялардың ақаулары мен зақымдануларын құжатпен тіркеуге;
- конструкциялардың зақымдануының болжамды себептерін анықтау және оларды жою жөнінде шаралар қабылдау.

Қосымша тексеру нәтижелері бойынша пайдалану бөлімі (бөлімшесі) ғимараттың белгіленген техникалық жай-күйін құжатпен ресімдеуге міндетті. Құжаттамалық ресімдеу ғимараттың техникалық жай-күйінің актісін жасау арқылы жүзеге асырылады. Тіреу конструкцияларының техникалық жай-күйін негіздейтін құжаттар қоса берілген акт жоғары тұрған ұйымға - өндірістік ұйымның Пайдалану ұстау және коммуналдық қызметтермен қамтамасыз ету басқармасына шешім қабылдау үшін ұсынылуы тиіс. Актіні ұсыну мерзімі - конструкциялардың апаттық жағдайының белгілері анықталған сәттен бастап 10 күн ішінде. Актіні және ғимараттың белгіленген техникалық жай-күйін негіздейтін материалдарды қарау нәтижелері бойынша өндірістік ұйымның Пайдалану ұстау және коммуналдық қызметтермен қамтамасыз ету басқармасының басшысы ғимаратты өндірістік ұйымның авариялық ғимараттар тізбесіне енгізу және оны одан әрі пайдалану тәртібі туралы шешім қабылдайды [5].

Сейсмикалық қауіпті өңірлерде ғимараттардың техникалық жай-күйін тексеру және бағалау кезінде «Сейсмикалық қауіпті өңірлерде орналасқан ғимараттар мен құрылыстардың пайдалану сипаттамаларының техникалық жай-күйіне бақылауды ұйымдастыру және жүргізу жөніндегі құралдарды» басшылыққа алған жөн. Көтергіш конструкциялардың авариялық жай-күйін негіздейтін материалдар мынадай құжаттар болып табылады: ақаулар мен зақымданулар карталары мен ведомостары, фотосуреттер, сондай-ақ деформациялардың дамуын бақылау нәтижелері (бақылау журналдары парақтарының көшірмелері) [6, 7]. Ғимараттың авариялық жай-күйін негіздейтін құжаттар қабаттық жоспарлардың схемалары мен ғимараттың өзіне тән кесінділері қоса беріле отырып, папкаға тігілуі тиіс. Папка әрбір ғимаратқа жеке ашылуы және ондағы құжаттардың тізімдемесі болуы тиіс. Жарықтардың, иілімдердің, тұнбалардың дамуын және тіреу конструкцияларының жобалық жағдайдан ауытқуын бақылауды ұйымдастыру қажет.

Көтергіш конструкциялардың деформацияларының дамуын бақылау олар анықталған күні дереу ұйымдастырылуы тиіс. Көтергіш конструкциялардағы жарықтардың дамуын бақылау маяктардың көмегімен жүргізіледі. Көлденең көтергіш конструкциялардың иілуін және көлденең көтергіш конструкциялардың тұнбасын ағынды жүргізу керек, оптикалық немесе гидростатикалық нивелирлеумен. Көтергіш конструкциялардың беттерін шығару және олардың тік орналасудан ауытқуын өлшеммен бақылау арқылы ілу арқылы орындау ұсынылады.

Жарықтарды бақылау, тік түсетін конструкцияларды нивелирлеу және бақылау белгілі бір мерзімділікпен, деформацияның даму жылдамдығына байланысты, аптасына кемінде бір рет жүргізіледі. Ақаулар мен зақымданулардың дамуын бақылау журналдарындағы жазбалармен белгіленеді. Бақылау журналдарындағы жазбаларды пайдаланушы ұйымның жауапты қызметкерлері жүргізуі және олардың қолдарымен бірге жүруі тиіс. Конструкциялардың авариялық жай-күйінің белгілері болып табылатын анықталған ақаулар мен зақымданулар олар анықталған сәттен бастап 1... 3 күн ішінде құжатпен тіркелуі тиіс [6].

Анықталған ақаулар мен конструкциялардың зақымдануларын тіркеу ақаулар мен зақымданулардың карталары мен ведомостарында, сондай-ақ суретке түсіру (фотофиксациялау) арқылы жүргізіледі. Ақаулар мен зақымданулардың карталары мен ведомостары өзара толықтыратын құжаттар болып табылады. Бір ғимарат конструкцияларының техникалық жай-күйін негіздеу кезінде құжаттың сол және басқа да түрі жеке немесе екеуі де бір мезгілде қолданылуы мүмкін. Ақаулар мен зақымданулар картасы сызбаларға (жоспарлар, қабырғаларды өрістету, кесінділер, қасбеттер және т.б.) зақымдану түрін сызбалық салу жолымен жасалады. Ақаулар мен зақымданулар ведомосі кестелік нысанда жасалады. Ғимараттардың қасбеттері, сондай-ақ авариялық белгілерге жататын ақаулары мен зақымданулары бар конструкциялар суретке түсіруге жатады. Әрбір фотосурет жеке парақта ұсынылуы және фотосуретке түсірілетін элемент (ғимараттағы орналасқан жері, элемент және оның зақымдануы туралы мәліметтер), орындаушының лауазымы, тегі және қолы, фотосуреттің орындалған күні туралы мәліметтерді қамтитын түсіндірмемен қоса берілуі тиіс. Көтергіш конструкцияның техникалық жай-күйі оның көтергіш қабілеті 25% -дан астам төмендеген кезде апат алдындағы және авариялық деп саналуы тиіс. Конструкцияның

көтергіш қабілетін төмендету құрылыс нормаларының талаптарына сәйкес есептік тәсілмен анықталуы тиіс. Конструкциялардың көтергіш қабілетінің төмендеуін болжамды бағалау және тиісінше оның техникалық жай-күйінің санаты конструкцияның зақымдану түрі мен шамасы бойынша жүргізілуі мүмкін. Пайдалану қасиеттерін нашарлататын, бірақ көтергіш қабілетін төмендетуге әкелмейтін зақымдары мен ақаулары бар конструкцияның техникалық жай-күйі авариялық болып табылмайды. Ғимараттың техникалық жай-күйі, егер оның құрамында апат алдындағы және апат жағдайындағы көтергіш конструкциялар болса, авариялық деп танылуы тиіс. Егер ғимараттың осы бөлігінің шегінде техникалық жай-күйі авариялық деп танылған конструкциялар болса, ал олардың құлауы ғимараттың осы бөлігінің шекарасынан кепілді түрде шықпаса, ғимараттың басқа бөліктерімен конструктивтік байланысы жоқ бөлігінің техникалық жай-күйі авариялық деп танылуы мүмкін.

Конструкцияларды жөндеуге немесе күшейтуге арналған жобалық құжаттаманы әзірлеуді ғимараттың, құрылыстың жай-күйі туралы қорытындының және тексеру актісінің негізінде жобалау ұйымы орындайды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Козина Е.С., Дормидонтова Т.В., Мальцев А.В. Опыт технической диагностики и мониторинга в строительстве, эксплуатации зданий и сооружений в России и за рубежом: бакалавр, работа. – Самара, 2010. – 65 с.
2. Дормидонтова Т.В. Комплексное применение методов, средств контроля для диагностики и мониторинга строительных систем: Монография – Самара: Самарский гос. архитектурно-строит. ун-т, 2011. - 156 с.: ил.
3. Нормативно-техническое обеспечение промышленной безопасности зданий и сооружений опасных производственных объектов <https://1cert.ru/stati/normativno-tekhnicheskoe-obespechenie-pb-zdaniy-i-sooruzheniy-opo> | 2020 © Единый Стандарт.
4. Мониторинг технического состояния зданий и сооружений <https://in-regional.ru/realizatsiya-stroitelstva/tekhnicheskie-reglamenty/monitoring-tekhnicheskogo-sostoyaniya-zdaniy-i-sooruzhenij.html>.
5. СН РК 1.04-26-2011 «Реконструкция, капитальный и текущий ремонт жилых и общественных зданий».
6. ГОСТ 31937-2011 «Здания и сооружения. Правила обследования и мониторинга технического состояния».
7. СП РК 1.04-102-2012 «Правила оценки физического износа зданий и сооружений».

БӨЛІМ

«ФИЗИКАЛЫҚ-МАТЕМАТИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР»

ХЛОР ҚОСПАСЫНЫҢ СУДА ТАРАЛУЫН MAPLE ҚОЛДАНБАЛЫ ПАКЕТ
НЕГІЗІНДЕ МАТЕМАТИКАЛЫҚ МОДЕЛЬДЕУ

Ахмедқызы Гаухар

студенті

Қазақ Ұлттық қыздар педагогикалық университеті,
Қазұлтқызпу, Алматы

Перниязова Периуза

Ғылыми жетекші

Phd докторы,

Қазақ Ұлттық қыздар педагогикалық университеті,
Қазұлтқызпу, Алматы

Түйіндеме. Қазіргі уақытта білім беруде MathCAD, Maple, MATLAB Mathematica және т.б. типті математикалық модельдерді құруға арналған бағдарламалық орталар кеңінен қолданылады. Осы аталған бағдарламалық орталарда хлор примесінің суда таралуын модельдеу шешімдері Maple бағдарламасын қолдана отырып графикалық әдіспен қарастырылады.

Аннотация. В настоящее время в образовании широко используются программные среды для построения математических моделей типа MathCAD, Maple, MATLAB Mathematica и др. Решения по моделированию распределения хлора в воде в указанных программных средах рассматриваются графическим методом с использованием программы Maple.

Кілт сөздер: математикалық пакеттер, модельдеу, бағдарлама, Maple.

Қазіргі таңда ғылым мен техниканың қарқынды дамуы жүріп жатқандықтан, біз жаңа технологияларды және әртүрлі тиімді бағдарламаларды меңгеруіміз қажет.

XX ғасырдағы ғылыми техникалық революцияның нәтижесінде модельдеу әрекеттері қарқынды дами бастады. Жаңа компьютерлік жүйелердің пайда болу нәтижесінде модельдеудің жаңа құрушы программалары қалыптаса бастады.

Физика, математика және информатика бағыты бойынша білім алатын студенттер үшін математикалық немесе компьютерлік модельдеу әрекеттері меңгеру маңызды орын алады. XX ғасырдың 50 жылдары амалдарды электронды түрде орындайтын программаларды физика, математика, информатика мамандары кеңінен пайдалана бастады. Негізінен бұл әдіспен жауабы жоқ күрделі есептерді немесе аналитикалық жауабы жоқ есептердің шешілу жолдарын қарастырды. Тарихи фактілерге сүйенер болсақ, 1955 жылы Лос-Аламостың математик мамандары Энрико Фермиге тапсырма берген болатын. Аталмыш тапсырма 3 талапқа сай келу керек болды. Бірінші, талап аталмыш программаның информатиктердің қызығушылығын ояту мәселесі; екінші, талап аналитикалық шешімі болмауын қадағалау; үшінші, талап сол уақыттағы ЭЕМ - ге бәсеке тудыру.

Модельдеу – бір объектінің қасиеттерін зерттеу әдісі, зерттеуге қолайлырақ және бірінші объектімен белгілі бір сәйкестікте болатын басқа объектінің қасиеттерін зерттеу болып саналды. Модельдеу кезінде зерттеу объектінің өзімен емес, модель деп аталатын оның алмастырғышымен тәжірибе жасайды. Математикалық модельдеу – сыртқы орта әрекеттерінің математикалық белгілер арқылы берілуін айтамыз. Математикалық

модельдерді дұрым меңгеру үшін ең әуелі сыртқы және ішкі ортаның әсерлерін игеруіміз маңызды рөл атқарады. Математикалық символдар мен белгілеулер жүйелерінің көмегімен өрнектелген және қарастырылатын объектінің кейбір қасиеттерін қамтып көрсететін осындай ұғымдар мен қатынастар жиынтығы қарастырылатын объект математикалық модель деп аталады.

Математикалық модельдеу арқылы жұмыс жасап отырған ғалым не студент зерттеліп жатқан объектіні және математикалық модельдеудің барлық қырларын біліп отыру қажет.

Математикалық модельдеу де 3-ке бөлінеді.

1. Аналитикалық модельдеу – нақты объектінің формализациясы мен оның шешімдерінің аналитикалық функцияларын анықтау.

2. Сандық модельдеу – математикалық модельдің аналитикалық шешімі болмаған жағдайда қолданылады. Берілген теңдеудің шешімін табу үшін итерационалды әдістер пайдаланылады.

3. Имитациялық модельдеу – күрделі жүйелер мен процестерді шешу барысында модель-имитатор енгізу. Әдетте экономикалық, өндірістік, экологиялық және басқа да процестерде қолданылады.

Осы математикалық модельдеудің хлор қоспасының суда таралуын қарастырайық.

Мәселелінің қойылуы. Хлор примесінің суда таралуын модельдеу қарастырайық.

$$\frac{du}{dt} = D \frac{d^2u}{dx^2} - V \frac{du}{dx} \quad (1)$$

Шешу әдісі.Тейлор қатарынада бірінші теңдікті ашамыз:

$$\frac{du}{dx} = \frac{u(t,x+\Delta x) - u(t,x-\Delta x)}{2\Delta x} + \dots + O(h^3) \quad (2)$$

Теңдеудегі $\frac{u(t,x+\Delta x) - u(t,x-\Delta x)}{2\Delta x}$ – бұл айырымдық сұлбасы, ал қалған $O(h^3)$ – «туындын жуықтау қателігі» деп аталады.

Екінші теңдікті ашамыз:

$$\frac{d^2u}{dx^2} = \frac{u(t,x+\Delta x) - 2u(t,x) + u(t,x-\Delta x)}{\Delta x^2} + \dots + O(h^4) \quad (3)$$

Үшінші теңдікті ашамыз:

$$\frac{du}{dt} = \frac{u(t+\Delta t,x) - u(t-\Delta t,x)}{\Delta t} + \dots + O(h^3) \quad (4)$$

Тейлор қатарына жайылған теңдеуді жинақтаймыз:

$$\frac{u(t+\Delta t,x) - u(t-\Delta t,x)}{\Delta t} = D \frac{u(t,x+\Delta x) - 2u(t,x) + u(t,x-\Delta x)}{\Delta x^2} - V \frac{u(t,x+\Delta x) - u(t,x-\Delta x)}{2\Delta x} \quad (5)$$

Теңдеуді шешу үшін сандық әдістердің «Айдау әдісін» колданамыз. Бұл жерде (5) теңдеуді түрлендіріп төмендегі түрге келтіреміз.

$$\frac{\partial u}{\partial t} = \frac{u_{i,j+1} - u_{ij}}{\Delta t} \quad (6)$$

Симметричные формулы колдана отырып "артқа" бойынша, сандық формуласын колдана отырып, теңдеудің орына $(j+1)$ тордың қабаты үшін (1) келесі айырмашылық теңдеуі болады.

$$\frac{u_{i,j+1}-u_{i,j}}{\Delta t} = \frac{u_{i-1,j+1}-2u_{i,j+1}+u_{i+1,j+1}}{\Delta x^2} \quad (7)$$

$$u_{i-1,j+1} - (2 + S)u_{i,j+1} + u_{i+1,j+1} = Su_{i,j} \quad (8)$$

Мұндағы:

$$s = \frac{h^2}{\tau}$$

Шекаралық шарттарды аламыз:

$$\begin{aligned} u_{0,j+1} &= \varphi(t_{j+1}) \\ u_{n,j+1} &= \varphi(t_{j+1}) \end{aligned} \quad (9)$$

(8)-(9) жүйесін қуыу әдісімен шешетін боламыз.

$$u_{i,j+1} = a_{i,j+1}(b_{i,j+1} + u_{i+1,j+1}) \quad (10)$$

Демек:

$$U_{i+1,j+1} = a_{i-1,j+1}(b_{i-1,j+1} + u_{i+1,j+1}) \quad (11)$$

(11) өрнегін (8) формулаға алмастыра отырып. Осы түрге келтіреміз:

$$u_{i,j+1} = \frac{a_{i-1,j+1} \cdot b_{i-1,j+1} + Su_{i,j} + u_{i+1,j+1}}{2+S-a_{i-1,j+1}^2} \quad (12)$$

$$u_{i,j+1} = a_{i,j+1}(b_{i,j+1} + u_{i+1,j+1}) \quad (13)$$

$$a_{i,j+1} = \frac{1}{2+S-a_{i-1,j+1}} \quad (14)$$

$$b_{i,j+1} = a_{i-1,j+1}b_{i-1,j+1} + Su_{i,j} \quad (15)$$

$I=1$ кезінде, формулалардан:

$$u_{0,j+1} - (2 + s)u_{1,j+1} + u_{2,j+1} = -Su_{1,j} \quad (16)$$

$$U_{1,j+1} = a_{1,j+1}(b_{1,j+1} + u_{2,j+1}) \quad (17)$$

Осы жерден шекаралық шарттарды колдана отырып, біз аламыз:

$$u_{1,j+1} = \frac{u_{2,j+1} + Su_{1,j}}{(2+s)} \quad (18)$$

(17) және (18) формулалары бірдей болуы керек болғандықтан, оларды салыстыра отырып, мына түрде аламыз:

$$a_{1,j+1} = \frac{1}{2+s}; b_{1,j+1} = u_{2,j+1} + su_{1,j} \quad (19)$$

$$\frac{\tau}{h^2} u_{m+1}^{n+1} + \frac{\tau}{h^2} u_{m-1}^{n+1} + \left(1 - \frac{2\tau}{h^2}\right) u_m^{n+1} - u_m^n = 0 \quad (20)$$

$$-\frac{\tau}{h^2} U_{m+1}^{n+1} - \frac{\tau}{h^2} U_{m-1}^{n+1} - \frac{2\tau}{h^2} U_m^{n+1} + u_m^{n+1} - u_m^n = 0 \quad (21)$$

Белгілеулер кіртіміз:

$$a_m = -\frac{\tau}{h^2} \quad (22)$$

$$b_m = \left(1 + \frac{2\tau}{h^2}\right) \quad (23)$$

$$c_m = -\frac{\tau}{h^2} \quad (24)$$

$$d_m = u_m^n \quad (25)$$

Белгілеулер кіртіміз, яғни:

$$a_m u_{m-1}^{n+1} + b_m u_m^{n+1} + c_m u_{m+1}^{n+1} = u_m^n \quad (26)$$

Сонымен қатар (1) тендеудің және (26) тендеудің жалпы шешімі төмендегі көріністе болады:

$$u_m^n = a_m u_{m-1}^{n+1} + b_m u_m^{n+1} + c_m u_{m+1}^{n+1}$$

Марле қолданбалы пакет программа орталығындағы алынған негізгі шешімдер:

restart:

P := proc(x, u, t) local(n, j); end proc;

proc(x, u, t) local(n, j) end proc

$$q1 = \text{diff}(u(x, t), x) = \left(\frac{u(t, x + \Delta x) - u(t, x)}{\Delta x} \right) - \frac{\Delta x}{2} \text{diff}(u(x, t), x, x) - (\Delta x^2) / 6 \text{diff}(u(x, t), x, x, x); \quad (1)$$

$$\frac{\partial}{\partial x} u(x, t) = \frac{u(t, x + \Delta x) - u(t, x)}{\Delta x} - \frac{1}{2} \Delta x \left(\frac{\partial^2}{\partial x^2} u(x, t) \right) - \frac{1}{6} \Delta x^2 \left(\frac{\partial^3}{\partial x^3} u(x, t) \right) \quad (2)$$

$$q2 = \text{diff}(u(x, t), x, x) = (u(t, x + \Delta x) - 2u(t, x) + u(t, x - \Delta x)) / (\Delta x^2);$$

$$\frac{\partial^2}{\partial x^2} u(x, t) = \frac{u(t, x + \Delta x) - 2u(t, x) + u(t, x - \Delta x)}{\Delta x^2} \quad (3)$$

$$q3 = \text{diff}(u(x, t), x) = \frac{-(u(t, x + \Delta x) - u(t, x - \Delta x))}{2 \Delta x} - (\Delta t^2) / 6 \text{diff}(u(x, t), t, t, t);$$

$$q3 := 0 = 0$$

$$\frac{\partial}{\partial x} u(x, t) = -\frac{1}{2} \frac{u(t, x + \Delta x) - u(t, x - \Delta x)}{\Delta x} - \frac{1}{6} \Delta t^2 \left(\frac{\partial^3}{\partial t^3} u(x, t) \right) \quad (5)$$

$$q4 = \text{diff}(u(x, t), x) = \left(\frac{u_{i,j+1} - u_{i,j}}{\Delta t} \right) - \Delta t / 4 \text{diff}(u(x, t), t, t);$$

$$q4 := 0 = \frac{u_{i,j+1} - u_{i,j}}{\Delta t}$$

$$\frac{\partial}{\partial x} u(x, t) = \frac{u_{i,j+1} - u_{i,j}}{\Delta t} - \frac{1}{4} \Delta t \left(\frac{\partial^2}{\partial t^2} u(x, t) \right) \quad (7)$$

$$q5 := \left(\frac{u_{i,j+1} - u_{i,j}}{\Delta t} \right) = \left(\frac{u_{i-1,j+1} - 2u_{i,j+1} + u_{i+1,j+1}}{\Delta x^2} \right);$$

$$\frac{u_{i,j+1} - u_{i,j}}{\Delta t} = \frac{u_{i-1,j+1} - 2u_{i,j+1} + u_{i+1,j+1}}{\Delta x^2}$$
(8)

$$q6 := u_{i-1,j+1} - \left(2 + \frac{H^2}{\tau} \right) u_{i,j+1} + u_{i+1,j+1} = \frac{H^2}{\tau} u_{i,j}$$

$$u_{i-1,j+1} - \left(2 + \frac{H^2}{\tau} \right) u_{i,j+1} + u_{i+1,j+1} = \frac{H^2}{\tau} u_{i,j}$$
(9)

$$q7 := u_{0,j+1} = \varphi(t_{j+1});$$

$$u_{0,j+1} = \varphi(t_{j+1})$$
(10)

$$q8 := u_{n,j+1} = \varphi(t_{j+1});$$

$$u_{n,j+1} = \varphi(t_{j+1})$$
(11)

$$q9 := u_{0,j+1} = a_{i,j+1}(b_{i,j+1} + u_{i+1,j+1});$$

$$u_{0,j+1} = a_{i,j+1}(b_{i,j+1} + u_{i+1,j+1})$$
(12)

$$q10 := u_{i-1,j+1} = a_{i-1,j+1}(b_{i-1,j+1} + u_{i+1,j+1});$$

$$u_{i-1,j+1} = a_{i-1,j+1}(b_{i-1,j+1} + u_{i+1,j+1})$$
(13)

$$q11 := u_{i,j+1} = \left(a_{i-1,j+1} \cdot b_{i-1,j+1} + \frac{H^2}{\tau} u_{i,j} + u_{i+1,j+1} \right) / \left(2 + \frac{H^2}{\tau} - a_{i-1,j+1} \right);$$

$$u_{i,j+1} = \frac{a_{i-1,j+1} b_{i-1,j+1} + \frac{H^2}{\tau} u_{i,j} + u_{i+1,j+1}}{2 + \frac{H^2}{\tau} - a_{i-1,j+1}}$$
(14)

$$q12 := u_{i,j+1} = (1) / \left(2 + \frac{H^2}{\tau} - a_{i-1,j+1} \right);$$

$$u_{i,j+1} = \frac{1}{2 + \frac{H^2}{\tau} - a_{i-1,j+1}}$$
(15)

$$q13 := u_{i,j+1} = a_{i,j+1}(b_{i,j+1} + u_{i+1,j+1});$$

$$u_{i,j+1} = a_{i,j+1}(b_{i,j+1} + u_{i+1,j+1})$$
(16)

$$q14 := b_{i,j+1} = a_{i-1,j+1} \cdot b_{i-1,j+1} + \frac{H^2}{\tau} u_{i,j}$$

$$b_{i,j+1} = a_{i-1,j+1} b_{i-1,j+1} + \frac{H^2}{\tau} u_{i,j}$$
(17)

$$q15 := u_{0,j+1} - \left(2 + \frac{H^2}{\tau} \right) u_{1,j+1} + u_{2,j+1} = -\frac{H^2}{\tau} u_{1,j}$$

$$u_{0,j+1} - \left(2 + \frac{H^2}{\tau} \right) u_{1,j+1} + u_{2,j+1} = -\frac{H^2}{\tau} u_{1,j}$$
(18)

$$q16 := u_{1,j+1} = a_{1,j+1}(b_{1,j+1} + u_{2,j+1});$$

$$u_{1,j+1} = a_{1,j+1}(b_{1,j+1} + u_{2,j+1})$$
(19)

$$q17 := u_{1,j+1} = \left(u(t_{j+1}) + u_{2,j+1} + \frac{H^2}{\tau} u_{1,j} \right) / \left(2 + \frac{H^2}{\tau} \right);$$

$$u_{1,j+1} = \frac{u_j^i + u_{2,j+1} + \frac{H^2}{\tau} u_{1,j}}{2 + \frac{H^2}{\tau}}$$
(20)

$$q18 := a_{1,j+1} = \frac{1}{\left(2 + \frac{H^2}{\tau} \right)};$$

$$a_{1,j+1} = \frac{1}{2 + \frac{H^2}{\tau}}$$
(21)

$$q19 = b_{i,j+1} \cdot u(t_{j+1}) + \frac{\alpha}{\tau} u_{i,j}^n$$

$$b_{i,j+1} = u_j^n + \frac{h^2 u_{i,j}^n}{\tau} \tag{22}$$

$$q20 = \tau/n^2 u_{m+1}^{n+1} + \tau/n^2 u_{m-1}^{n+1} + (1 - 2\tau/n^2) u_m^{n+1} - u_m^n = 0,$$

$$\frac{\tau u_{m+1}^{(n+1)}}{n^2} + \frac{\tau u_{m-1}^{(n+1)}}{n^2} + \left(1 - \frac{2\tau}{n^2}\right) u_m^{(n+1)} - u_m^n = 0 \tag{23}$$

$$q21 = -\tau/n^2 u_{m+1}^{n+1} - \tau/n^2 u_{m-1}^{n+1} - 2\tau/n^2 u_m^{n+1} + u_m^{n+1} - u_m^n = 0$$

$$\frac{\tau u_{m+1}^{(n+1)}}{n^2} - \frac{\tau u_{m-1}^{(n+1)}}{n^2} - \frac{2\tau u_m^{(n+1)}}{n^2} + u_m^{(n+1)} - u_m^n = 0 \tag{24}$$

$$q22 = a_m u_{m-1}^{n+1} + b_m u_m^{n+1} + c_m u_{m+1}^{n+1} = u_m^n,$$

$$a_m u_{m-1}^{(n+1)} + b_m u_m^{(n+1)} + c_m u_{m+1}^{(n+1)} = u_m^n \tag{25}$$

$$q23 = u_m^n - a_m u_{m-1}^{n+1} + b_m u_m^{n+1} + c_m u_{m+1}^{n+1},$$

$$u_m^n - a_m u_{m-1}^{(n+1)} + b_m u_m^{(n+1)} + c_m u_{m+1}^{(n+1)} \tag{26}$$

$$u(t_0 + \Delta t, x_0) = u_j^{n+1};$$

$$u(t_0 + \Delta t, x_0) = u_j^{n+1} \tag{27}$$

$$u(t_0, x_0) = u_j^n;$$

$$(t_0, x_0) \rightarrow u_j^n \tag{28}$$

$$u_j^n = C \cdot e^{\left(-\frac{(x-c-(t_0+t))^2}{4T^2(t_0+t)} + \text{alpha}(t_0+t) \right)},$$

$$u_j^n = 0.09916484535 \cdot 2.7^{-\frac{1}{200} \frac{(x-53.0-530t)^2}{0.1+t} + 0.991} \tag{29}$$

$$q24 = (n, j) \rightarrow \left(\frac{u_j^{n+1} - u_j^n}{\Delta t} = \frac{\text{alpha}}{(\Delta x)^2} \cdot (u_{j+1}^{n+1} - 2 \cdot u_j^{n+1} + u_{j-1}^{n+1}) \right),$$

$$(n, j) \rightarrow \frac{u_j^{(n+1)} - u_j^n}{\Delta t} = \alpha \frac{(u_{j+1}^{(n+1)} - 2u_j^{(n+1)} + u_{j-1}^{(n+1)})}{\Delta x^2} \tag{30}$$

$$t[1] = 0; t[2] = 1;$$

$$t[3] = 1; t[4] = 2;$$

$$0$$

$$1$$

$$1$$

$$2 \tag{31}$$

$$T = 50; \tag{32}$$

$$mol = 0.21; \tag{33}$$

$$c = 530; \tag{34}$$

$$p = 0.123; \tag{35}$$

$$moll = 0.87; \tag{36}$$

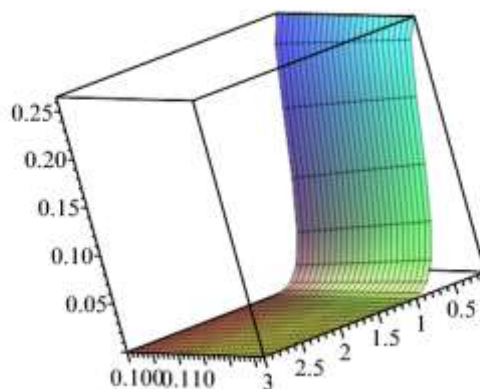
$$d = 4.1; \tag{37}$$

$$u = \frac{mol \cdot c}{moll},$$

$$u = 127.9310345 \tag{38}$$

$$0.991 \tag{39}$$

$$\text{plot3d}(U, x = 0.1 \dots .3, t = 0.1 \dots .0.127);$$

Сурет 1. Хлор қоспасының суда таралуын Maple қолданбалы пакет негізінде математикалық модельдеу

Алынған нәтижеге талдау. Бұл жердегі Maple бағдарламасына толығырақ тоқталып өтсек. MAPLE – көпшілік пайдаланушыларға арналған компьютерлік математикалық жүйе. Көпке дейін оны компьютерлік алгебра деп келді, себебі бұл бағдарлама таңбалық есептеулерді, түрлендірулерді жүзеге мінсіз асырып келді. Алайда бұл атау аталмыш жүйенің қолданылу аясын тарылтып келді, шын мәнінде бұл жүйе басқа да командаларды, соның ішінде таңбалық, сандық есептерді ғана емес, басқа да визуалды графикалық электрондық құжаттарды жылдам әрі тиімді орындай алады.

Қорытынды. Дербес компьютерде жұмыс жасау арқылы математикадан көптеген есептерді шешу және автоматтандыру арқылы жеңілдетуге болады. Соңғы жылдардағы математика саласындағы есептерді шешуде және математиканы оқытуда қолданылатын компьютерлік бағдарламалар дамуда. Математикалық есептерді шешу барысында Maple, MatLAB, Mathematica, MathCAD тәрізді бағдарламаларды қолдана аламыз. Математиканы оқытуда компьютерлік бағдарламаларды қолдану маңыздылығына келетін болсақ символды түрде алу, графигін сызып көрсету, анимациялық графиктарды салу тағыда басқалар болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Pirniyazova P.M. Analytical solution of diffusion problems in the simulation of impurity diffusion and obtaining an exact solution // Austrian Journal 98 of Technics and Natural Sciences. — 2018. — no. № 1–2. — P. 32–36. <https://doi.org/10.29013/AJT-18-1.2-32-36> 17.
2. Pirniyazova P.M. Modelling of a Three - dimensional Problem of distribution of harmful Impurity in the River a Recurrently operational Method// Ежемесячный научный журнал. Евразийский союз ученых. - № 6 (75) / 2020. 1ч. DOI: 10.31618 / ESU.2413–9335.2020.1.75.826
3. Пирниязова П.М. П 34 Математическое моделирование экологически неблагоприятных очагов загрязнения: Монография. - Алматы.2020.- 101с. ISBN 978-601-332-842-3.
4. Н.В. Ушева, О.Е. Мойзес, О.Е. Митянина, Е.А. Кузьменко. Математическое моделирование химико-технологических процессов.Изд. Томский Политехнический университет С.46-50 [1]
5. Миньков Л.Л., Шрагер Э.Р. Основные подходы к численному решению одномерных уравнений газовой динамики: учеб. пособие. – Томск: STT, 2016. – с.7-10. Изд.Томский университет,2016
6. А.Г. Коробейников. Разработка и анализ математических моделей с использованием MATLAB и MAPLE. Учебное пособие с.

7. Вольф А.В., Самборская М.А. Технологическое проектирование тарельчатых колонн фракционирования нефти: учеб. пособие – Томск: Изд-во ТПУ, 2009. – 16 с.
8. Введение в математическое моделирование: Учебник пособие/Под ред. П.В. Трусова. - Логос, 2004.-440с 2. Говорухин В. Н., Ц
9. Говорухин В.Н., Цибумен В.Г. Введение в Maple. Математический пакет для всех.-М.: Мир, 1997.-208с
10. Гульд Х., Тобочник Я. Компьютерное моделирование в физике. Ч.1.-М.: Мир, 1990.-350 с.

ПАРАБОЛА ТИПТЕГІ ДИФфуЗИЯ ТЕНДЕУІН ДИФФЕРЕНЦИАЛ ЖУЫҚТАУ ӘДІСІ АРҚЫЛЫ МОДЕЛЬДЕУ (МАТЛАВ)

Ердәулет Аяжан Арманқызы

студенті

Қазақ Ұлттық Қыздар педагогикалық университеті,
Қазұлтқызпу, Алматы

Пирниязова П.М.

Ғылыми жетекші:

PhD докторы

Қазақ Ұлттық Қыздар педагогикалық университеті,
Қазұлтқызпу, Алматы

Түйіндеме. Бұл мақалада диффузия тендеуінің параболалық типіндегі дифференциалдық тендеудің шешімі қарастырылады. Диффузия тендеуінің шешімі дифференциалдық жуықтау әдісімен қарастырылады, оның негізінде диффузия тендеуінің аппроксимациясын аламыз. Функцияны Тейлор қатарына бөлу арқылы біз уақыт кеңістіктік тордың орталық айырымдылық сұлбасын аламыз. Диффузия тендеуінің шешімін алғаннан кейін біз Matlab ортасында функцияның графигін құрамыз.

Кілт сөздер: дифференциал жуықтау әдісі, диффузия тендеуі, Тейлор қатары.

Кіріспе. Диффузия тендеуі дербес дифференциалдық тендеудің белгілі бір түрі болып табылады. Ол тұрақты емес және стационарлық. Түсіндіру мағынасында диффузиялық тендеуді шешу кезінде біз заттың (немесе басқа заттардың) концентрациясының кеңістіктік координаттар мен уақытқа тәуелділігін табу туралы айтып отырмыз және коэффициент беріледі. Қозғалыстағы сұйықтар мен газдардағы диффузия немесе жылу өткізгіштік мәселелерінде диффузия тендеуінің орнына макроскопиялық қозғалысты елемей мүмкін болмайтын жағдайға диффузия тендеуін кеңейтетін тасымалдау тендеуі қолданылады. Осы тендеулердің шешімін өз еңбегерінде қарастырған Қазақстандық ғалымдар - М.Бөріханов, М.Муратбекова, және жетекшілік етіп отырған П.М. Пирниязова өз еңбектерінде рекуррент - оператор әдісі мен қарастырған [1, 2, 3].

Мәселенің қойылуы. Берілген дербес туындылы диффузия дифференциал тендеуін бірінші дифференциал жуықтау әдісі мен аппроксимациясын алуын қарастырайық [1]

$$\frac{du}{dt} = D \frac{d^2u}{dx^2} - v \frac{du}{dx} \quad (1)$$

Бұл жерде D - диффузия коэффициенті, m^2/c , v - адсорбцияланатын ағынның көлемдік шығыны, m^3/c

Шешу әдістері. Дифференциалды жуықтау әдісі – белгілі шамаға жақын функцияның мәні. Әдіс функцияның графигін жуықтау үшін белгілі функция мәніндегі тангенсті пайдаланады. Дифференциалды жуықтау деп аталатын бұл әдіс уақыт бойынша жүйенің x шығысын дифференциалдауды талап етеді. Айырмашылық немесе дифференциалды жуықтау әдістерінің бірнеше елеулі шектеулері бар болса да, олар қажет болған жағдайда квазисызықтыру процедурасы немесе градиент типті процедура үшін бастапқы жуықтауды есептеу үшін пайдаланылуы мүмкін. Алгоритм итеративті емес, шешім бірінші итерацияда алынады. Алдымен айырмашылықты жуықтау деп аталатын алгоритмнің дискретті нұсқасын қарастырайық, содан кейін дифференциалды жуықтаудың үздіксіз жағдайын қарастырамыз.

Алгоритм өте қарапайым және оны көптеген авторлар бірнеше рет қарастырған, бірақ оның қазіргі түсіндірмесі бойынша алгоритмнің негізгі жасаушысы Ричард Беллман екені жалпы мойындалған.

$$\frac{du}{dt} = D \frac{d^2u}{dx^2} - v \frac{du}{dx} \quad (1')$$

Дифференциал әдісі - теңдеулерді шешуде қолданылатын дискреттеу үздіксіз аймақты оқшауланған нүктелер жиынтығымен ауыстыру болып табылады. Туындыларды дифференциал әдісімен ауыстыра отырып диффузия теңдеуінің шешімін бастапқы теңдеуді шешуге дейін жақындатамыз. Туындыларды дифференциал әдісімен жуықтау идеясын жақсы түсіну үшін, $u(t,x)$ функциясының (t,x) нүктесіндегі туындысының анықтамасын айтамыз

$$\frac{du}{dx} = u(t, x + \Delta x) - u(t, x) \quad (2)$$

Егер $u(t,x)$ функциясы үздіксіз, ал Δx – жеткілікті аз болса, онда $[u(t, x + \Delta x) - u(t, x)]/\Delta x$ айырымдылық мәні $\frac{du}{dx}$ туындысының мәніне жақын болады.

Айырымдылықтың дұрыстығын $u(t, x + \Delta x)$ функциясын Тейлор қатарына $\Delta x/(t, x)$ нүктесі бойынша, туындыларға жуықтау арқылы тексеруге болады.

$$u(t, x + \Delta x) = u(t, x) + (t, x + \Delta x - x) \frac{du}{dx} + \frac{\Delta x^2}{2!} \frac{d^2u}{dx^2} + \frac{\Delta x^3}{3!} \frac{d^3u}{dx^3} + \dots \quad (3)$$

Мұнда «Оң жақ айырымдылық» формуласы берілген:

$$\frac{du}{dx} = \frac{u(t,x+\Delta x)-u(t,x)}{\Delta x} - \frac{\Delta x}{2} \frac{d^2u}{dx^2} - \frac{\Delta x^2}{6} \frac{d^3u}{dx^3} + \dots \quad (4)$$

$\frac{du}{dx}$ - туынды жуықтылар арқылы шексіз шекті айырымдылықты құруға болады.

$$u(t, x - \Delta x) = u(t, x) + (t, x - \Delta x - x) \frac{du}{dx} + \frac{(-\Delta x)^2}{2!} \frac{d^2u}{dx^2} + \frac{(-\Delta x)^3}{3!} \frac{d^3u}{dx^3} + \dots \quad (5)$$

Бұл формулада «Сол жақ айырымдық» формуласы берілген.

$$\frac{du}{dx} = \frac{-u(t,x-\Delta x)+u(t,x)}{\Delta x} + \frac{\Delta x}{2} \frac{d^2u}{dx^2} - \frac{\Delta x^2}{6} \frac{d^3u}{dx^3} + \dots \quad (6)$$

Енді $u(t, x + \Delta x)$ «Оң жақ айырымдылық» формуласы мен $u(t, x - \Delta x)$ «Сол жақ айырымдық» формуласын Тейлор қатары бойынша $\Delta x(t, x)$ нүктесінде жайылмасын (4) және (6) қосып, орталық айырымдылық формуласын аламыз

$$\frac{du}{dx} = \frac{u(t,x+\Delta x)-u(t,x-\Delta x)}{2\Delta x} + \dots + O(h^3) \quad (7)$$

Бұл жерде $\frac{u(t,x+\Delta x)-u(t,x-\Delta x)}{2\Delta x}$ – айырымдылық сұлбасы, $O(h^3)$ - «туындыны жуықтау қателігі».

$\frac{d^2u}{dx^2}$ және $\frac{du}{dt}$ нүктелеріндегі туындыларында Тейлор қатарына жаямыз.

$$\frac{d^2u}{dx^2} = \frac{u(t,x+\Delta x)-2u(t,x)+u(t,x-\Delta x)}{\Delta x^2} + \dots + O(h^4) \quad (8)$$

$$\frac{du}{dt} = \frac{u(t+\Delta t,x)-u(t-\Delta t,x)}{\Delta t} + \dots + O(h^3) \quad (9)$$

Осылайша Тейлор қатарына жайылған диффузия теңдеуін жинақтаймыз.

$$\frac{u(t+\Delta t,x)-u(t-\Delta t,x)}{\Delta t} = D \frac{u(t,x+\Delta x)-2u(t,x)+u(t,x-\Delta x)}{\Delta x^2} - v \frac{u(t,x+\Delta x)-u(t,x-\Delta x)}{2\Delta x} \quad (10)$$

Matlab қосымшасында диффузия теңдеуінің орындалу процедурасы

```

clc
clear
close all

nx = 3; nt = 3; s = 0; v = 1; t0 = 0;
tf = 0.2;
dx = (v-s)/(nx-1);
dt = (tf - t0)/(nt-1);
x = s:dx:v;
t = t0:dt:tf;
a = -dt/dx^2
b = 1+ (2dt/dx^2)
%% Analytical Solution

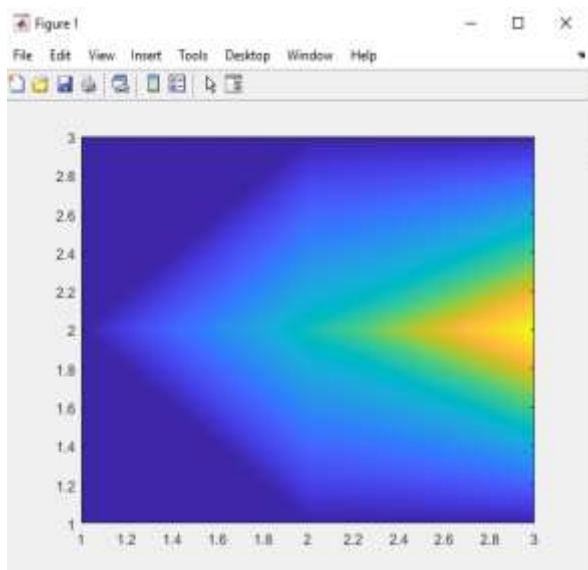
UA = zeros (nx, nt);
for j = 1: nt
for i = 1:nx
    UA(i,j) = sin(pi*x(i))*exp(-pi^2)*t(j);
end
end

figure()
contourf (UA,200,'linecolor','non')
Xlabel('x')
Ylabel('t')
title('Analytical solution')
colormap(jet(256))
colorbar
caxis([0,1])
%% Numerical Solution

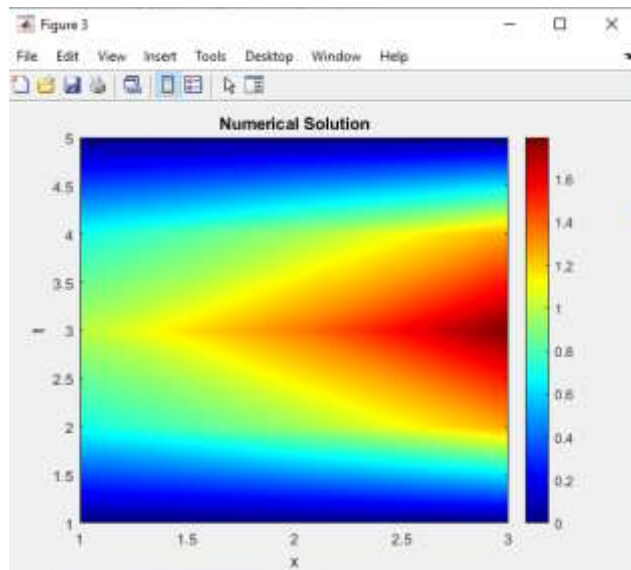
UN = zeros (nx, nt);
%% Initial condition
UN (1,:) = sin(pi*x(i));
%% for j = 1: nt - 1
%% for i = 1:nx - 1
    %% UN(i,j) = a*UN (i+1,j-1)+ b*UN(i+1,j) + a*UN(i+1,j+1)
%% end
%% end
%% figure()
%% contourf (UN,200,'linecolor','non')
%% xlabel('x')
%% ylabel('t')
%% title('Numerical solution')
colormap(jet(256))
colorbar
caxis([0,1])

```

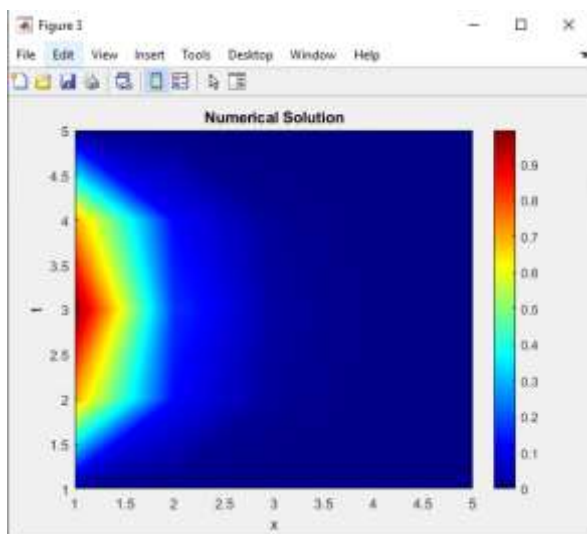
Зерттеу нәтижесі: $\partial = 0.834$, $\vartheta = 0.532$ $u(x, t) = s * UN(i - 1, j) + (1 - 2 * s) * UN(i, j) + s * UN(i + 1, j)$ функциясындағы $t=1, t=3, t=5$ с. уақыт ішінде [1,2] алған нәтижеміз. Алынған нәтиже басқа авторлар нәтижесімен салыстырғанда Matlab пакетінде есептеулер жүргізілуі өте тиімді және тез.

Сурет 1. Бірөлшемді диффузия теңдеуінің таралуы

Сурет 2. Бірөлшемді диффузия теңдеуінің жүруі

Сурет 3. Бірөлшемді диффузия теңдеуінің таралуы

Берілген суреттерде диффузия теңдеуінің MATLAB пакетіне салғанда, 1, 3, 5 секунд ішінде бөлменің көлеміне сәйкес будың біркелкі таралуы.

Талдау. $\partial = 0.834$, $\vartheta = 0.532$ $u(x, t) = s * UN(i - 1, j) + (1 - 2 * s) * UN(i, j) + s * UN(i + 1, j)$ функциясындағы $t=1, t=3, t=5$ с. уақыт ішінде [1,2] алған нәтижеміз. Алынған нәтиже Андрей Анатольевичтің «Численные методы решения уравнения диффузии в системе MATLAB» нәтижесімен салыстырғанда Matlab пакетінде есептеулер жүргізілуі өте тиімді және тез.

№	t, c	x, м	u(x,t)
1	1	2.4	0,653195
2	3	4.2	1,119764
3	5	4.7	1,667733

Қорытынды. Жоғарыда қарастырылған диффузия дифференциал теңдеуін Бірінші дифференциал жуықтау әдісімен шешімі қарастырылды, қойылған мәселенің шешімі Matlab қосымша қолданбалы пакетінде алынды. Атап айтқанда, осы пакеттің басқа пакеттерден ерекшелігі MATLAB программалау тілі интерпретаторлар класына жатады. Бұл жүйенің кез келген пәрмені оның аты (идентификаторы) бойынша танылады (түсіндіріледі) және кез келген бағдарлама кодының бөліктерін оңай тексеруді қамтамасыз ететін пәрмен жолында дереу орындалатынын білдіреді. Сонымен бірге MATLAB программалау тілінің интерпретациялық сипаты осы жүйенің құралдарын сипаттаудың бірінші жолдарынан бастап оның программалау тілі іс жүзінде сипатталғанын білдіреді. Жүйенің маңызды артықшылықтары оның ашықтығы мен кеңеюі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Пирниязова П.М. Математическое моделирование экологически неблагоприятных очагов загрязнения: Монография.- Алматы 2020.101с
2. Pirniyazova P.M. Modelling of a three-dimensional problem of distribution of Harmful Impurity in the River a Recurrently-operational method /Евразийский Союз Ученых (ЕСУ) №6 (75) 2020.
3. Pirniyazova P.M. Analytical solution of Diffusion Problems in the simulation of impurity diffusion and obtaining an exact solution /Austrian Journal of Technical and Natural Sciences. № 1-2 2018 January-February. Vienna 2018.
4. Математическое моделирование химико-технологических процессов: учебное пособие / Н.В. Ушева, О.Е. Мойзес, О.Е. Митянина, Е.А. Кузьменко; Томский политехнический университет. – Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2014
5. Миньков Л.Л., Шрагер Э.Р. Основные подходы к численно- M78 решению одномерных уравнений газовой динамики : учеб. пособие. – Томск : STT, 2016. – 136 с.
6. Дьяконов В.П. MATLAB. Полный самоучитель. – М.: ДМК Пресс, 2012. – 768 с.: ил.
7. Мэтьюз Д.Г., Финк К.Д. Численные методы. Использование MATLAB. — 3-е издание/ Пер. с англ. — М.: Изд. дом «Вильямс», 2001. 720 с.
8. Е.А. Рындин, И.В. Куликова, И.Е. Лысенко Основы численных методов: теория и практика – Тарапруг 2015
9. А.Г. Коробейников. Разработка и анализ математических моделей с использованием MATLAB и MAPLE. Учебное пособие с.
10. МЫНА ЖЕРГЕ СОЛ МАҚАЛАНЫҢ ТАҚЫРЫБЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ АВТОРЛЕРІ КІРУ КЕРЕК. Студенческий форум: научный журнал. № 13 (149). Часть 3. М., Изд. «МЦНО», 2021. – 68 с.

БӨЛІМ

«ҚҰҚЫҚТАНУ»

ҚҰҚЫҚТЫҚ КЕЛІСІМДЕРДІ ЖАНАМА ТАҢДАУ

Мұхтарқызы Назерке

магистранты,

Халықаралық Астана Университеті,

Қазақстан, Астана

Халықаралық шарттар мен ұлттық заңнама тек тікелей көрсетілген келісімдерге жол беру арқылы қолданылатын құқықты таңдауды сирек шектейді. Мұндай шектеулер кейбір құқық қорғау органдарында бар, алайда, әдетте, заң шығарушының пікірінше, әлсіз тараптың мүдделері немесе қоғамдық мүдделер заңды таңдау туралы болжанған келісімдерді алып тастауды қажет ететін шарттардың жекелеген түрлеріне ғана қатысты.

Тұтынушылардың қатысуымен жасалған шарттар үшін қолданылатын белгілі бір сатып алу-сату тұтынушылық шарттарына қолданылатын құқық туралы жазбаша нысанда қолданылатын құқықты тікелей айқын таңдауға ғана жол беру (The choice of law must be express and in writing), мысал ретінде 1980 жылғы Гаага Конвенциясы жобасының 6-бабын келтіруге болады [5].

Австрия заңының 44(3) 1978 ж. халықаралық жеке құқық туралы параграфы Австрияның Рим конвенциясына қосылуына дейін қолданыста болған редакцияда еңбек шартында қолданылатын құқықты тек айқын түрде таңдауға жол берген. Көп жағдайда қолданылатын заңды таңдау туралы тікелей және болжамды келісімдерді тану қолайлы болып саналады.

Әлемде тараптардың құқықты таңдау туралы ұйғарылған келісім жасасуы туралы қандай мән-жайларға қатысты біржақты қалыптасқан стандарттар жоқ. Бұған халықаралық және ұлттық актілердің тұжырымдамасындағы айырмашылық ықпал етеді.

Болжалды келісімдерді әр түрлі түсіну негізінен осындай келісімдердің екі элементіне қатысты. Біріншіден, бұл болжанған келісімнің болуын анықтау үшін ескерілуі мүмкін жағдайлардың шеңберін анықтау.

Екіншіден, бұл тараптардың белгілі бір құқықты қолдануға бағытталған ниетінің анықтығы мен түсініксіздігінің дәрежесі.

Болжанатын келісімдер үшін неғұрлым қатаң стандарт 1955 жылғы Гаага Конвенциясының 2-бабында тауарларды халықаралық сатып алу-сатуға қолданылатын құқық туралы көзделген, ол қолданылатын құқықты таңдау шарттың талаптары біржақты (indubitablement) туындауға тиіс деп белгілейді.

Осылайша, осы Конвенцияны әзірлеушілер қолданылатын құқықты таңдау туралы болжанатын келісімнің болуы туралы тұжырым тараптардың ниетіне қатысты қандай да бір күмәнді болдырмауға тиіс және тек шарттың талаптарына (бірақ Тараптардың басқа іс-әрекеттеріне немесе істің өзге мән-жайларына емес) негізделуі мүмкін екендігін негізге алды [6].

Болжанатын келісімдер үшін ең қатаң стандарт мұндай келісімнің болуын анықтау үшін шарттың талаптарын ғана емес, сонымен бірге істің өзге де мән-жайларын (мысалы, тараптардың хат алмасуы, тараптардың өзара қарым-қатынастарында қалыптасқан практика, сол тараптардың қатысуымен өзара байланысты шарттардың болуы және т. б.) ескеруге болатындығын және Тараптардың белгілі бір құқықты қолдану ниетін білдіреді. Бұл жағдай ақылға қонымды сенімділік деңгейімен ғана анықталады.

Мұндай тәсіл, атап айтқанда, 1978 жылғы Өкілдік қатынастарға және делдалдық шарттарға қолданылатын құқық туралы Гаага Конвенциясының 5-бабында көрініс тапты: "мұндай таңдау тікелей көрсетілуі керек немесе тараптар арасындағы келісімнің шарттары мен істің

мән-жайларынан (reasonable certainty with reasonable certainty) ақылға қонымды үлеспен ұстануы тиіс" [7].

Рим конвенциясының 3(1) - бабының тұжырымдары осындай қатаң стандартқа жақын. Мәселе осы Конвенцияның әртүрлі ресми мәтіндерінде құқықты таңдау туралы болжанған келісімдерді қалыптастыруға қатысты сәйкес келмейтін семантикалық реңктер болды.

Сонымен, Рим Конвенциясының ағылшын тіліндегі мәтінінде құқықты таңдау тікелей көрсетілуі керек немесе келісім шарттарынан немесе істің мән-жайларынан ақылға қонымды сенімділікпен (reasonable certainty) туындауы керек.

Конвенцияның неміс мәтіні болжанған келісімнің жеткілікті сенімділігі туралы айтады (mit hinreichender Sicherheit). Керісінше, Конвенцияның Француз мәтіні қолданылатын құқықты (de faucon certaine) [8] болжамды таңдаудың айқындылық дәрежесіне анағұрлым қатаң өлшем белгілейді.

Құқықты таңдау туралы ұйғарылған келісімдерге қойылатын стандарттар туралы мәселе 1986 жылғы Гаага конвенциясын әзірлеу барысында тауарларды халықаралық сатып алу-сату шарттарына қолданылатын құқық туралы белсенді талқыланды.

Әдебиетте бұл бөлімдегі алғашқы тұжырымдар Рим Конвенциясының тәсілдеріне жақын болды [4]. 1986 жылғы Гаага Конвенциясының ресми баяндамасынан көріп отырғанымыздай, болжалды келісімдерге қойылатын талаптарды қатаңдатудың ең дәйекті жақтаушыларының бірі Кеңес делегациясы болды, ол Конвенция мәтінінде тараптардың қарым-қатынасының қандай да бір элементтері жоқ екенін (мысалы, дауларды шешу орнын таңдау, төлем валютасы, қамау орны немесе т. б.) көрсетуді талап етті.

Ол өзін-өзі оқшаулап алған, қолданылатын құқықты ұйғарылған таңдаудың болуының жеткілікті дәлелі ретінде танылатын шарттың орындалуын бақылауды жүзеге асырады.

Бұл идея тікелей бекітілмегеніне қарамастан, ресми есепте ол жалпы мақұлдау [9] алғанын атап өтті. 1986 жылғы Гаага Конвенциясының 7(1) - бабының қорытынды түрінде мынадай тұжырымға ие: "Тараптардың осындай таңдау (қолданылатын құқық) туралы келісімі Шарттың талаптарынан және Тараптардың жиынтығында қаралатын мінез-құлқынан тікелей көрсетілуі немесе анық орындалуы тиіс" (clearly demonstrated by the terms of the contract and the conduct of the parties, viewed in their entirety).

Гаага Конвенциясы құқықты таңдау туралы болжамды келісім ұғымын анықтауды екі экстремалды тәсіл арасындағы ымыраға келу әрекеті деп санауға болады: зерттелетін жағдайлардың тізімін тек шарттың талаптарымен шектеместен, конвенция сонымен бірге нақты істің барлық жағдайларын олардың жиынтығында зерттеуге назар аудара отырып, болжамды таңдаудың жоғары дәрежесін талап етеді.

Осы ымыралы тәсілге сәйкес стратегия да тұжырымдалған. Халықаралық құқық Институтының 1991 жылғы қарарлары тараптардың ниетін айқын көрсететін: «тікелей білдірілген келісім болмаған жағдайда, құқық таңдау тараптардың ниетін анық көрсететін мән-жайлардан ұстануға тиіс» (тараптардың ниетін анық көрсету) [10].

Рим конвенциясының 3(1) (оның француз тіліндегі нұсқасында) және Рим I Регламентінің 3(1) - бабында: "тараптардың қолданылатын құқықты таңдау туралы келісімі тікелей көрсетілуі керек немесе шарттың ережелерінен немесе істің мән-жайларының жиынтығынан туындауы керек" делінген. Әдебиетте бұл норма Ресейдің халықаралық жеке құқығының новелласы деген тезис жиі кездеседі [11].

Сонымен бірге, кеңестік кезеңде ішкі Халықаралық жеке құқықта, әдетте, шарттың жанама тұжырымдары немесе тараптардың басқа әрекеттері негізінде қолданылатын құқықты таңдау бөлігінде тараптардың ниетін белгілеу мүмкіндігі қабылданбағанын атап өткен жөн. Сонымен, Л.А. Лунц "Құзыретті заңды таңдауға бағытталған тараптардың еркі тараптардың келісінде тікелей немесе үнсіз көрсетілуі керек.

Сыртқы сауда төрелік комиссиясы тараптардың болжамды немесе гипотетикалық ерік-жігерінің әдісіне жүгінбеді, бірақ бұл ерік сөзсіз туындаған әрекеттерді ескерді (нақты әрекеттер)" [2].

Сонымен қатар, сыртқы сауда төрелік комиссиясы тәжірибесінде тұрақты қолдану шетелдік тәжірибеде белгілі болмаған заңды таңдау туралы болжамды келісімнің көріністерінің бірін тапты.

Сыртқы сауда төрелік комиссиясы тәжірибесінде келісімшартта келісімшарт жасасу орнын көрсету тараптардың осы елдің құқығын қолдану ниетін көрсетеді және тараптар жасаған белгілеу келісімшарт жасасудың нақты орнына сәйкес келетініне қарамастан.

Тиісті кезеңдегі сауда төрелігі тәжірибесін егжей-тегжейлі талдау негізінде Д.Ф. Рамзайцев мынадай қорытынды жасайды: "төрелік тәжірибеде келісім жасалған жерді белгілеу кезінде төрелікке жүгіну жағдайлары болған жоқ, егер мәміленің өзі қаланы немесе басқа елді мекенді немесе мәміле нақты жасалған елді мекенді немесе тараптардың келісімі бойынша қай жерде жасалғанына байланысты болмаса, яғни нақты қол қойылып таңдалған болмаса.

Тараптардың шартта оны жасасу орнына нұсқауын (ол бірыңғай құжат нысанында жасалғанына немесе хат алмасуды ұсынғанына қарамастан) тараптардың белгілі бір заңды салдардың басталуын осы жермен байланыстыруға келісімі ретінде қарау керек; шарт жасасу орнымен шартталған мұндай заңды салдарға бірінші кезекте "шарт құқығы" жатады [3].

Бұл тұрғыда ВТАК-тың 14.05.1970 ж. № 6/1970 іс бойынша шешімі ("Маунт Санбим Инвестмент Секьюритис Лимитед" ағылшын фирмасының "Разногимпорт" кеңестік сыртқы сауда бірлестігіне талап қоюы) айрықша көрнекі болып табылады.

Шартқа іс жүзінде Лондонда тараптар қол қойғанына қарамастан, келісім мәтінінде "Мәскеу келісімшарт жасасу орны болып саналады" деген ереже бар. Шарттың осы ережесін негізге ала отырып, төреліктің құрамы тараптардың мәміле жасалған жерді көрсетуі қолданылатын құқықтың нұсқауына теңестіріледі деген қорытындыға келді [12].

Кеңес Одағының коллизиялық Заңында бекітілген келісім-шарт жасалған жерге объективті байланыстырудың әсерінен сипатталған тәсіл ХҚС тәжірибесінде де қолданыла берді, бұл кезде арбитраж құрамы 1964 ж. РСФСР Азаматтық кодексінің ережелерін басшылыққа алды. Тараптар 1992 жылға дейін жасасқан шарттар бойынша қолданылатын құқықты анықтау кезінде, мысалы, 03.02.2000 ж. № 427/1997 іс бойынша шешімде: "...Тараптардың қолданыстағы материалдық құқық туралы келісімі болмаған жағдайда, Келісім-шартта (орыс тілінде де, итальяндық нұсқада да) оған Мәскеуде қол қойылғандығы көрсетілген. Төреліктің пікірі бойынша тараптардың келісілген ерік-жігерін көрсететін осындай нұсқауға байланысты іс жүзінде шарт жасалған жер иррелевантты" [13]. Бүгінгі таңда мұндай тәсіл іс жүзінде кездеспейді, өйткені отандық заң шығарушы келісім-шарт ережесін анықтауда басым фактор ретінде келісім-шарт жасалған жерге байланыстыруды қарастырудан бас тартты.

Сонымен, Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің VI "Халықаралық жеке құқық" бөліміне шетелде жарияланған пікірлердің бірінің авторлары бұл ережені оның шамадан тыс жұмсақтығы мен белгісіздігі үшін сынға алады, бұл сотқа болжалды келісімнің дизайнын және тараптардың қолданыстағы құқықты таңдауға деген нақты еркі болмаған жағдайда пайдалануға мүмкіндік береді. Пікір авторлары өнерге жақын тұжырымдарды қолдану туралы шешім қате деп санайды. 3(1) Рим конвенциясы, 1986 жылғы Гаага Конвенциясының 7 (1) - бабының ымыраға келу нұсқасы 314-тен артық деп санайды.

М. Бадықовтың мақаласында 2 - баптың нормасына тікелей қарама-қарсы сын бар. Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің 431-бабы, тараптардың нақты жалпы еркінен шарт талаптарының сөзбе-сөз мағынасының артықшылығын белгілейтін Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің тараптардың құқығын таңдау туралы.1210-бабы тараптардың нақты жалпы еркіне қарағанда мүлдем жоқ деген қорытындыға әкеледі. М. Бадықовтың пікірінше, 1210-баптың 2-бап нормасы Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің іс жүзінде тараптарды келісімшартта дереу бекітілетін, бірақ оны орындау барысында ғана мағыналы болатын қолданыстағы құқықты анықтау критерийіне сілтеме жасау мүмкіндігі туралы айтады. Мысал ретінде ол міндеттемені орындау үшін борышкер әрекет еткен кезде қажетті сенімділік дәрежесін алатын міндеттемені нақты орындау орнының құқығын қолдануға нұсқайды [1].

Біздің көзқарасымыз бойынша, сынның екі бағыты Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің 1210 болжамды таңдаудың жеткілікті түрде «ақылға қонысыз» емес, тараптардың болжанған келісімі шарт талаптарынан немесе істің мән-жайларының жиынтығынан туындауы керек екенін айтады. Осылайша, Ресей заң шығарушысы қолданатын стандарт Рим конвенциясы мен Рим I регламентінің Француз мәтініне жақын. Сонымен қатар, М. Бадыковтың бапты қолданған кезде келісуі екіталай. Азаматтық кодекстің 1210-бабы халықаралық жеке құқықтың дербес арнайы нормасы болып табылады. Кейінгі мәлімдемеден көрініп тұрғандай, болжамды таңдау туралы ережелерді қолдану өзінің нақты тәсілдерімен сипатталады, оны жүзеге асыру аясында жалпы нормаларға қосымша үндеу қажет емес. Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің 1210-бабының 3(1) және 2-тармақтарында қолданылатын таңдау өлшемдерінің белгіленген ұқсастығы Батыс Еуропаның құқықты таңдау туралы болжанған келісімдерге деген көзқарастарын зерттеуді, сондай-ақ осы тәсілдерді отандық тәжірибеде қолданудың орындылығын белгілеуді өте маңызды етеді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Байдыков М. Ресей Федерациясының Азаматтық Кодексі және Рим конвенциясы: реттеуші құқықты болжамды таңдау // орталық және Шығыс Еуропа құқығына шолу. 2008. Б. 199-203.
2. Лунц Л.А. халықаралық жеке құқық курсы. 499 Б.
3. Рамзайцев Д.Ф. сыртқы сауда арбитраждық комиссиясының практикасындағы халықаралық жеке құқық мәселелері // ақпараттық материалдар жинағы. КСРО Сауда-Өнеркәсіп палатасының құқық бөлімі. М., 1973. № 26. С. 13-15.
4. Матич З. Тауарларды халықаралық сатып алу–сату шарттарына қолданылатын құқық туралы Гаага Конвенциясы-қолданылатын құқық туралы ережелер // халықаралық шарттар және қақтығыс құқығы: эссе жинағы / ред. П. Сарчевич. 1990. 57 Б.
5. 1979 жылғы 29 маусымда Арнайы комиссия қабылдаған тұтынушылық сатудың белгілі бір түрлеріне қолданылатын құқық туралы Конвенцияның алдын ала жобасы (1979 жылғы қазандағы № 2 Алдын ала құжат) // ред. Амстердам, 1982. 140 б
6. 1955 жылғы Гаага Конвенциясының қатаң стандартының ерекшеліктері туралы қосымша ақпаратты қараңыз: Plender K., Wilderspin M.P. 859-860.
7. Бұл норма өкілдік беруші мен өкіл арасындағы "ішкі" қатынастарға қолданылатын құқықты айқындау тетігін реттейді. Толығырақ қараңыз: Верхаген Х. Халықаралық жеке құқықтағы Агенттік. Агенттікке қолданылатын құқық туралы Гаага Конвенциясы. Гаага, 1995. С. 204-205
8. Рим Конвенциясының әртүрлі ресми тілдердегі 3(1) - бабының тұжырымдамаларының сәйкес келмеуіне, атап айтқанда, Рим конвенциясын Рим I регламентіне трансформациялау процесінің негізін қалаған Еуропалық Комиссияның жұмыс құжатында: Рим конвенциясын қоғамдастық құралына айналдыру және оны жаңғырту туралы Еуропалық комиссияның Жасыл кітабына назар аударылады. http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2002/com2002_0654en01.pdf).
9. Тауарларды халықаралық сатып алу-сату шарттарына қолданылатын құқық туралы Конвенция. Артур фон Мереннің түсіндірме есебі (<http://www.hcch.net/upload/expl31.pdf>) - ресми есептің 49-т.
10. Халықаралық құқық институты. Базель Сессиясы – 1991. Жеке тұлғалар немесе ұйымдар арасындағы халықаралық шарттардағы тараптардың дербестігі
11. Ресей Федерациясының Азаматтық кодексіне түсініктеме, үшінші бөлім (мақала) / ред. Н.И. Марышева, Ярошенко. Б. 478 (РФ АК 1210 – бабына түсініктеме авторы-А.С. Комаров); Ресей Федерациясының Азаматтық кодексіне түсініктеме: Ресей Федерациясының Азаматтық кодексіне түсініктеме, үшінші бөлім / ред. Т.Е. Абова, М.М. Богуславский, А.Г. Светланов. М.: Юрайт-Басылым, 2004. Б. 400 (РФ АК 1210 бабына түсініктеме авторы-Е.В. Кабатова).

12. Толығырақ: Лунц Л.А. Халықаралық жеке құқық курсы. С.500; Рамзайцев Д.Ф. Сыртқы сауда арбитраждық комиссиясының практикасындағы халықаралық жеке құқық мәселелері. Б.15.
13. РФ СӨП жанындағы халықаралық коммерциялық төрелік сотының 1999-2000 жылдардағы тәжірибесі.құраст. М.Г. Розенберг. М., 2002. 207-212 Б.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЗАҢНАМАЛЫҚ АКТІЛЕРІНДЕГІ ЖӘНЕ ТӘЖІРИБЕСІНДЕГІ СЫРҚЫЭКОНОМИКАЛЫҚ МӘМІЛЕ ТҮСІНІГІ

Мырзатаева Балжан Маратқызы

магистрант,

Астана Халықаралық Университеті

Қазақстан, Нұр-Сұлтан

Ғылыми жетекшісі: Хайрмухамедов Нурбек Исабаевич, PhD, доцент.

Аңдатпа: Мақалада сыртқыэкономикалық мәміле түсінігінің Қазақстан Республикасының заңнамалық актілерінде, доктриналарында және тәжірибесінде қолданылуының әр түрлі аспектілері қарастырылған. Мақала тақырыбын зерттеу және талдау барысында сыртқыэкономикалық мәміле түсінігінің ауқымдылығы мен талқылануының күрделілігі мәселесі анықталды.

Түйінді сөздер: Халықаралық экономикалық байланыс, сыртқыэкономикалық мәміле, доктрина, азаматтық-құқықтық қатынас, халықаралық қатынас.

Халықаралық экономикалық байланыстарды орнатуға және кеңейтуге байланысты қатынастарды реттеу тетігі экономика саласында да, құқық саласында да маңызды орын алады, өйткені ол әлемдік экономиканың жаһандануы жағдайында ерекше өзектілікке ие тауарлар мен қызметтер нарығының инфрақұрылымын қалыптастыруды және жұмыс істеуін қамтамасыз етеді.

Халықаралық экономикалық байланыстарды іске асыруға негізінен шетелдік әріптестердің қатысуымен коммерциялық шарттар жасасу арқылы қол жеткізіледі. Сыртқыэкономикалық қызмет саласында сатып алу-сату, жалдау, лизинг, мердігерлік, қызмет көрсету, факторинг, франчайзинг, жүктер мен жолаушыларды тасымалдау, агенттік, дистрибьюторлық және т. б. шарттар кең таралды. Сонымен бірге, тәжірибе көрсетіп отырғандай, осындай шарттар жасасатын кәсіпкерлік қызмет субъектілері шетелдік компаниялардың қатысуымен экономикалық қатынастарды реттеу саласында туындайтын құқықтық проблемаларды толық көлемде елестете алмайды. Осыған байланысты мұндай қатынастарды сипаттайтын және оларды бір мемлекет шеңберінен шықпайтын қатынастардан ажырататын құқықтық терминологияның кейбір ерекшеліктеріне, сондай-ақ мұндай қатынастарды құқықтық реттеудің ерекше тәртібіне назар аудару қажет сияқты.

Сыртқыэкономикалық мәмілені жалпылай айтқанда азаматтық құқықтар мен міндеттерді белгілеуге, өзгертуге және тоқтатуға бағытталған тауарлармен, жұмыстармен, зияткерлік қызметтің нәтижелерімен, қызметтердің әртүрлі түрлерімен халықаралық алмасу саласындағы кәсіпкерлік қызметпен байланысты кешенді ұғым деуге болады. Мұндай қызметтің айрықша ерекшелігі – оны жүзеге асыру барысында субъектілер арасында туындайтын қатынастар кем дегенде екі мемлекетпен байланысты болуы. Бұл сыртқыэкономикалық мәмілелерді құқықтық реттеудің қолданыстағы тетігінің бір мемлекет шегінде туындайтын қатынастар шеңберінде жасалатын, демек, осы мемлекеттің азаматтық немесе сауда құқығына бағынатын мәмілелерді реттеуден ерекшеленуіне әкеледі.

Сыртқыэкономикалық қызмет саласы тек коллизиялық құқықтарды ғана емес, сонымен бірге жалпыға бірдей деңгейде құқықтың материалдық нормаларын біріктіру жүзеге асырылған санаулы салалардың бірі болып табылады. Мұны мемлекеттердің жеке және заңды тұлғалар арасындағы халықаралық қатынастардың тиімді реттеушісін құруға ұмтылуымен түсіндіруге болады, бұл былай айтқанда егемен мемлекеттердің өздерінің қарым-қатынастары үшін экономикада қолайлы климатты қамтамасыз ету болып табылады.

Коллизиялық нормаларды қамтитын халықаралық конвенциялардың ішінде реттеудің бір пәні (тауарларды халықаралық сатып ал – сатуға арналған шарттар) бар және ол үшін 1955 және 1986 жылдардағы екі Гаага конвенцияларын атап өткен жөн: 1955 ж. тауарларды

халықаралық сатып алу-сатуға қолданылатын құқық туралы Конвенция [1] және 1986 ж. халықаралық тауарларды сатып алу-сату шарттарына қолданылатын құқық туралы Конвенция [2].

Сыртқыэкономикалық қызметтің негізгі бөлігі азаматтық-құқықтық шартпен ресімделеді. Тәжірибеде «сыртқыэкономикалық келісім» термині сыртқыэкономикалық қызметтің тиесілігін баса көрсету үшін жиі қолданылады. Бірақ сыртқыэкономикалық келісімнің анықтамасы Азаматтық кодексте бекітілмеген. Қазақстандық заңнама «сыртқыэкономикалық мәміле» терминімен әрекет етеді, бірақ оған анықтама бермейді. Келісім-шарт мәміленің бір түрі болғандықтан, сыртқыэкономикалық мәміленің бір түрі сыртқыэкономикалық келісімшарт болуы керектігі даусыз. Сонымен, сыртқыэкономикалық қызмет саласындағы азаматтық-құқықтық шарт сыртқыэкономикалық шарт болып табылады. Ал бұл термин кодификацияланған азаматтық заңнамада бекітілмегендіктен, заң ғылымының міндеті оны құқықтық категориялармен салыстырып, анықтама беру болып табылады.

Қазақстанның заңнамасында сыртқыэкономикалық шарттың құқықтық анықтамасы жоқ, алайда, жоғарыда айтылып өткендей, Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінде оның нысанына байланысты ғана келесі ұғымдар бар: 153-баптың 3-тармағында «Сыртқыэкономикалық мәміленің қарапайым жазбаша нысанын сақтамау мәміленің жарамсыздығына әкеп соғады» және 1104-баптың 2-тармағында: «қатысушылардың кем дегенде біреуі заңды тұлға немесе Қазақстан Республикасының азаматы болып табылатын сыртқыэкономикалық мәміле мәміле жасалған жеріне қарамастан жазбаша нысанда жасалады» [3].

Келісім немесе мәміле түсінігіне келетін болсақ, мұнда бәрі әлдеқайда қарапайым, заңнамалық актіде Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің 148 және 378-баптарында келісімнің де, мәміленің де түсінігі берілген. Азаматтық құқықтағы мәміле мен шарт ұғымдарының арақатынасы халықаралық жеке құқықта да ұқсас. Яғни, шарт екі жақты мәміле бола отырып, сыртқыэкономикалық мәміле мен сыртқыэкономикалық шарт ұғымдарының арақатынасын анықтайды. Сондықтан кез-келген шартты мәміле деп санауға болады, бірақ әрбір мәмілені шарт деп санауға болмайды. Осылайша, ұқсас тұжырымдаманы сыртқыэкономикалық мәміле мен келісімге беруге болады, тек халықаралық нақты құрамның өзіндік ерекшелігі болады.

Сыртқыэкономикалық келісімшарттың орны халықаралық жеке құқықтың салалық тиістілігіне қарай анықталуы мүмкін. Халықаралық жеке құқықтың тәуелсіздігі позициясына сүйене отырып, сыртқыэкономикалық шарт азаматтық-құқықтық шарттардың жалпы классификациясына сәйкес келмейді деп есептеледі – ол дербес құқық саласының институты ретінде шарттың дербес түрі болып табылады. Халықаралық тауар айналымының көлемі сыртқыэкономикалық келісімнің көлемі болып табылады. Қызығушылық категориясы, сонымен қатар, оның ерекшеліктерін – халықаралық сауданың мүдделеріне қызмет ететін немесе халықаралық сауда саласындағы қатынастарға делдал болатын шартты белгілеуге мүмкіндік береді. Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің 1113-бабының 1-тармағының ережелерімен расталғандай, Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің Ерекше бөлімінде қамтылған барлық шарттар сыртқыэкономикалық шарттың түрлері болып табылады. Басқаша айтқанда, белгілі бір шарттарды сақтай отырып, кез келген азаматтық-құқықтық шартты сыртқыэкономикалық деп тануға болады [4].

Шартты сыртқыэкономикалық деп тану үшін халықаралық фактілік құрамның қандай әртүрлі белгілері қажет екендігі туралы әртүрлі пікірлер бар. Мысалы, В.А. Канашевский сыртқыэкономикалық операцияның ерекше белгілерін екі категорияға бөлуді ұсынады [5]:

- міндетті (мәмілені сыртқыэкономикалық мәмілеге жатқызу);
- міндетті емес (олар әдетте сыртқыэкономикалық мәмілеге тән).

Ең алдымен, ол анықтағандай, «сыртқыэкономикалық мәміле» ұғымының ұжымдық, т.б. бұл санатқа халықаралық сатып алу-сату шарттары, халықаралық тасымалдауға арналған шарттар және басқалары сияқты келісімшарттардың белгілі бір түрлері ғана емес, сондай-ақ сенімхат сияқты біржақты мәмілелер кіреді.

Сыртқыэкономикалық мәмілелердің әртүрлі түрлерінің ішінде халықаралық коммерциялық арбитраж мен мемлекеттік соттардың тәжірибесі дәлелденген тауарларды халықаралық сатып алу - сату шарты жетекші рөл атқарады. Бұл ретте сатып алу-сату шартына тасымалдау, экспедиция, сақтандыру, сондай-ақ сыртқыэкономикалық мәмілелердің дербес түрлерін білдіретін есеп айырысу шарттары қоса беріледі. Жеке топты делдалдық шарттар – комиссия, консигнация, агенттік келісім және олардың сорттары – тарату келісімдері құрайды. Тәжірибеде сонымен қатар кезекті лизинг және оның түрлері бар - лизинг, несиелік келісім, лицензиялық келісім, қызметтерді көрсету шарттары және т.б.

Доктринада «сыртқыэкономикалық мәміле» ұғымын анықтауға көптеген тәсілдер бар. Кеңес өкіметінің басында да осы мәселеге арналған жұмыстар жарияланды. Атап айтқанда, Ю. Челцов 1926 жылы жарияланған мақалада сыртқы сауда мәмілесінің белгілерін заңнама мазмұнынан шығарады және заңнама терминологиясы «мұндай мәмілелер шеңберін дәл анықтау үшін жеткілікті қанағаттанарлық деп таныла алмайды» деп атап көрсетеді [6]. Автор сыртқы сауда мәмілелерінің белгілерінің қатарына келесілерді жатқызды:

1) оның тауарды әкелу немесе әкету актісімен (яғни оны КСРО-дан шетелге немесе кері қарай өткізе отырып) ұштасуы, бұл ретте аталған әкелу (әкету) мәміленің орындалуына өзі кіруі не мәміленің жасалуының алдында болуы, бірақ соңғысын жасау мақсатында тікелей жүзеге асырылуы не мәміленің орындалуын қадағалауы мүмкін;

2) мәміле контрагенттерінің тұрақты отырықшылық орнын немесе олардың кәсіпорнының орналасқан жерін көрсете отырып, әртүрлі мемлекеттердің шаруашылық саласына тиесілігі; бұл ретте отандық экспорттаушының немесе импорттаушының шетелдік контрагентімен мәмілеге тікелей қатысуы қажетті шарт болып табылады.

Бұл екі белгі шартты «сыртқы сауда» немесе «сыртқыэкономикалық» санатына жатқызу үшін міндетті болғанын атап өткен жөн. Сондай-ақ, кеңес дәуірінде инвестициялардың қозғалысы қазіргі кездегідей кең таралмағанын мойындау керек, осыған байланысты сыртқыэкономикалық келісімдердің белгілері кейбір өзгерістерге ұшырады.

Осылайша, В.А. Канашевскийдің пікірінше, ғалымдардың пікірлері төрт топқа бөлінді. Бірінші топ шеңберінде сыртқыэкономикалық мәміле ұғымы тауарларды, жұмыстарды немесе көрсетілетін қызметтерді шетелге әкету және оларды елге әкелу орын алған кезде экспорттық-импорттық операцияларды өндірумен байланысты болады. Атап айтқанда, Л.А. Лунц сыртқы сауда мәмілелеріне «тараптардың кем дегенде біреуі шетелдік (шетелдік азамат немесе шетелдік заңды тұлға) болып табылатын және мәміленің мазмұны тауарды шетелден әкелу немесе тауарларды шетелге белгі қою жөніндегі операциялар не тауарларды әкетуге немесе әкелуге байланысты қандай да бір қосалқы операциялар» жататынын атап өтті (жұмыстар, қызметтер) [7].

Екінші топта әртүрлі мемлекеттердегі тараптардың коммерциялық кәсіпорындарын табуға негіз болатын адамдардың пікірлері келтірілген. И.С. Зыкиннің пікірінше, сыртқыэкономикалық қатынастарға «коммерциялық кәсіпорындары әртүрлі мемлекеттерде орналасқан тұлғалар арасында кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыру барысында жасалатын шарттар» жататындығын атап өткен болатын [8].

Үшінші топқа оның контрагенттерінің әр түрлі ұлтын (қай ұлтқа жататынын) көрсету арқылы сыртқыэкономикалық мәмілені анықтайтын авторлар кіреді. Сонымен, В.А. Мусин сыртқы сауда мәмілелерін «әр түрлі мемлекет иелігіндегі адамдар коммерциялық мақсатта жасайтын және материалдық тауарларды немесе адам қызметінің басқа нәтижелерін жасауға, пайдалануға немесе сатуға байланысты азаматтық құқықтар мен міндеттердің пайда болуына, өзгеруіне немесе тоқтатылуына әкелетін мәмілелер» деп анықтайды [9]. Доктринада басқа да мамандар сыртқы сауда шарттарының екі белгісін - әр түрлі мемлекетке тиесілі және олардың коммерциялық сипатын анықтайды.

Төртінші топты сыртқыэкономикалық мәміле тұжырымдамасын оның мемлекеттік-құқықтық сипаттамаларын көрсету арқылы құратын зерттеушілер құрайды. Бубликтің пікірінше, «сыртқыэкономикалық келісім-бұл ресейлік, шетелдік немесе халықаралық жеке құқықтың нормаларымен реттелетін экономикалық агенттердің келісімі, олардың бірі Ресей

Федерациясының резиденті емес немесе Ресей Федерациясының резиденті бола отырып, сыртқыэкономикалық қызметтің кез келген түрін жүзеге асыру кезінде шетелде азаматтық құқықтарды орнатуға, өзгертуге немесе тоқтатуға бағытталған келісім жасасуға немесе орындауға қатысы бар коммерциялық ұйым болып табылады» [10].

Ал келесі белгілерді В.А.Канашевский сыртқыэкономикалық мәміленің қосымша белгілеріне жатқызады:

- 1) тауарды (жұмыстарды, көрсетілетін қызметтерді) мемлекеттік шекара арқылы өткізу;
- 2) контрагенттердің бірінің өзге ұлтқа (мемлекеттік) тиесілілігі;
- 3) контрагентпен есеп айырысу кезінде шетел валютасын пайдалану;
- 4) сыртқыэкономикалық мәмілелерден туындайтын дауларды қараудың ерекшеліктері;
- 5) мәмілені реттейтін көздердің ерекше шеңбері;

Тұтастай алғанда, қазіргі экономикалық қатынастардың шындығына сәйкес келетін сыртқыэкономикалық келісімнің жоғарыда аталған белгілерін бізді сыртқыэкономикалық келісімнің анықтамасына жақындататын азаматтық-құқықтық шарт ұғымымен біріктіруге болады.

Қолданылған әдебиеттер мен ресурстар тізімі:

1. Конвенция о праве, применимом к международной купле-продаже товаров 1955 года. Интернет ресурс. <https://docs.cntd.ru/document/901751453>.
2. Конвенция о праве, применимом к договорам международной купли-продажи товаров 1986 года. Интернет ресурс. <https://docs.cntd.ru/document/901760972?marker=64U0IK>.
3. Қазақстан Республикасының Азаматтық Кодексі. Интернет ресурс. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K940001000_.
4. Испаева Г.Б. Договор в международном частном праве: коллизионные проблемы. – Астана, 2010. – 126 стр.
5. Канашевский В.А. Внешнеэкономические сделки: материально-правовое и коллизионное регулирование. – М.: ВолтерсКлувер, 2008. – 608 стр.
6. Чельцов Ю. Понятие внешнеторговой сделки по законодательству СССР // Революционная законность. – 1926.
7. Лунц Л.А. Курс международного частного права: В 3. – М., 2001. – 446 стр.
8. Зыкин И.С. Внешнеэкономические операции: право и практика. – М., 1994. – 72 стр.
9. Мусин В.А. Международные торговые контракты. – Л. 1986. – 15 стр.
10. Бублик В.А. Гражданско-правовое регулирование внешнеэкономической деятельности в Российской Федерации: проблемы теории, законодательства и правоприменения: Монография. – Екатеринбург, 1999. – 72 стр.

ARTIKEL IN RUSSISCHER SPRACHE

RUBRIK

"GESCHICHTE UND ARCHÄOLOGIE»

DIE REFORMTÄTIGKEIT VON ALFRED DEM GROSSEN IN ENGLAND

Irina Glukhich

*Studentin,
die Staatliche Nationale Forschungsuniversität Belgorod,
Russland, Belgorod*

Larisa Miroschnitschenko

*Wissenschaftliche Betreuerin, Lektorin des Lehrstuhls für Fremdsprachen,
die Staatliche Nationale Forschungsuniversität Belgorod,
Russland, Belgorod*

Während der Regierungszeit von Alfred dem Großen fanden in England bedeutende Veränderungen statt, die absolut alle Bereiche der Gesellschaft betrafen. Die Reformen des Königs trugen zu den Veränderungen in den bestehenden Strukturen bei und beeinflussten die Entwicklung des Staates.

Der Meinung einiger Gelehrten nach gilt die Militärreform als die Wichtigste zur Zeit Alfreds des Großen, die zu einer Neuordnung des gesamten Reichssystems geführt hat [1]. Das Ergebnis dieser Reform war die Bildung des "Burgsystems", dessen Ziele waren, sich gegen äußere Feinde, die Normannen (Dänen) zu schützen. Während der gesamten Regierungszeit von Alfred dem Großen wurden etwa dreißig Burgen gebaut, die ständigen Siedlungen städtischen Typs darstellten.

Laut A.G. Glebov, die Bildung des „Burg-Systems“ beeinflusste günstig den Prozess der Veränderung der angelsächsischen Armee [3, S.120]. Dies war der erste Versuch, eine ständige Berufsmarine zu bilden. Während der Regierungszeit von Alfred dem Großen wurde die Erbfolge des Booklandes festgelegt. Seit dieser Zeit konnte dieses Gehalt frei vererbt werden, nur innerhalb eines Clans, eine Veräußerung außerhalb des Clans ist strengstens untersagt. So versuchte der Staat die Landnutzung zu kontrollieren.

Eine wichtige Reform ist die Schaffung einer militärischen Flotte in England. Dank ihr wurde die Küste des Königreichs bewacht, sodass es den Wikingern hinderte, in englischen Ländern zu landen. Der angelsächsische Herrscher unternahm die ersten Schritte zur Etablierung Englands als große Seemacht [6]. Manchmal wird Alfred mit Peter I. verglichen, der auch einst Erfolge in der Militärkunst und Reformarbeit erzielte.

Es ist jedoch erwähnenswert, dass die Transformationen nicht nur das militärische Leben, sondern auch andere Aspekte der Gesellschaft betrafen [7, S. 56-57]. In erster Linie sind die Änderungen zu erwähnen, die darauf abzielten, die sozialen Beziehungen zu regulieren und eine gesetzgebende Ordnung zu schaffen. So wurde zu Lebzeiten von Alfred dem Großen eine Sammlung veröffentlicht – „The Truth of King Alfred“ [2], die in der britischen Geschichte von zentraler Bedeutung war. King Alfred's Truth betont die Nachfolge eines angelsächsischen Herrschers als erster König eines vereinigten Englands.

E.A. Melnikova drückt die Idee aus, dass Alfred eine bestimmte Beziehung zwischen den im Königreich geltenden weltlichen Gesetzen und den göttlichen Gesetzen herstellt [6, S.183]. So versuchte der angelsächsische König seine eigene Macht zu sakralisieren.

Es wird angenommen, dass bereits zu Lebzeiten von Alfred dem Großen die Annalen des englischen Volkes zu existieren begannen, die den Namen "Anglo-Saxon Chronicle" erhielten [5]. Sie vermittelte den Briten ein Bewusstsein für ihre eigene Einheit und trug zur Bildung einer nationalen Identität bei.

Alfred verstand die Notwendigkeit der Geburt neuer Ideen der Aufklärung und versuchte, ausländische Wissenschaftler anzuziehen, die zum Eindringen der lateinischen Sprache in das Königreich beitragen würden. Der angelsächsische König selbst beherrschte Latein in einem ehrwürdigen Alter ausreichend und forderte dies von den Höflingen, besuchte mit ihnen Unterricht und überwachte ihre Fortschritte.

Daraus können wir schließen, dass England während der Regierungszeit von Alfred dem Großen verschiedene Veränderungen durchmachte, die absolut alle Bereiche der Gesellschaft betrafen. Seine Aktivitäten veränderten das Aussehen des Königreichs vollständig, und alle durchgeführten Transformationen beeinflussten günstig die Bildung der königlichen Macht, die die Unterstützung einer starken Berufsarmee und Marine in Anspruch nahm. Auch die Entstehung fairer Gesetze, die Bildung und Gestaltung der englischen Sprache, die Förderung des Christentums waren Verdienste des angelsächsischen Herrschers.

Referenzliste:

1. Muhametsalimov P.R. Voennye preobrazovaniya Al'freda Velikogo // Voronezh: Vestnik VGU.– 2007. – № 2 –1. – S. 154–157.
2. Pravda Al'freda // Hrestomatiya pamyatnikov feodal'nogo gosudarstva i prava stran Evropy. – Moskva: Prosveshchenie, 1961. – 70 S.
3. Glebov A.G. Predstavleniya o korole i korolevskoj vlasti v rannee srednevekov'e // Voprosy istorii slavyan. – Sankt-Peterburg: Evraziya, 1996. – S. 64–66.
4. Adelejd L.B. Al'fred Velikij, glashataj pravdy, sozdatel' Anglii. 848 – 89 gg. – Sankt-Peterburg: Evraziya, 2006. – 384 S.
5. Anglosaksonskaya hronika IX-XI veka. / Sost. Z.YU. Metlickaya. – Sankt-Peterburg: AST, 2010. – S. 23–27.
6. Mel'nikova E.A. Mech i lira: anglosaksonskoe obshchestvo v istorii i epose. – Moskva: Nauka, 1987. – S. 145–146.
7. Grin Dzh. R. Istoriya anglijskogo naroda / Dzh. R. Grin. – Moskva: Kuchkovo pole, 2014. – S.165–166.

RUBRIK**«PÄDAGOGIK»****SPRACHKULTUR DES MODERNEN SCHÜLERS****Olga Boeva**

Studentin,
die Staatliche Nationale Forschungsuniversität Belgorod,
Russland, Belgorod

Daria Cheremochina

Wissenschaftliche Betreuerin, kand. philol. wissenschaftl., Dozentin,
die Staatliche Nationale Forschungsuniversität Belgorod,
Russland, Belgorod

Larissa Miroshnichenko

Wissenschaftliche Betreuerin, Lektorin des Lehrstuhls für Fremdsprachen,
die Staatliche Nationale Forschungsuniversität Belgorod,
Russland, Belgorod

In letzter Zeit haben sich die Normen der literarischen Sprache, insbesondere der Stil- und Rechtschreibweise, verändert. *«Mit dem Verständnis der Unvermeidlichkeit und Natürlichkeit der Sprachveränderungen sollte die breite wissenschaftliche und pädagogische Öffentlichkeit dennoch aktiv das Wesen und die Mehrdeutigkeit der geschehenden Veränderungen erläutern, uns vor blinder Folge der Sprachmode schützen und die konservativen Tendenzen in der Gesellschaft in Bezug auf die literarische Norm unterstützen»* [1, S. 335]. Zurzeit werden die Fragen der Sprachkultur in der Linguistik, der Unterrichtsmethodik der russischen Sprache, Psychodidaktik besprochen. In der Gesetzgebung wird dieses Problem auch gelöst. Im Jahr 2005 wurde ein Gesetz auf Bundesebene «Über die Staatssprache der Russischen Föderation» angenommen. Dann wurden die Änderungen in Teil 7 des Artikels 4 dieses Gesetzes vorgenommen, die am 1. Juli 2014 in Kraft getreten waren: *«... um die Staatssprache der Russischsprachigen Föderation zu schützen und zu unterstützen, kontrollieren die Bundesbehörden im Rahmen ihrer Zuständigkeit die Einhaltung der Gesetzgebung der Russischen Föderation über die Staatssprache der Russischen Föderation, einschließlich der Verwendung von Wörtern und Ausdrücken, die nicht den Normen der modernen russischen Literatursprache entsprechen»* [2]. Der Rückgang der Sprachkultur kann jedoch nicht immer auf legislativer Ebene eingedämmt werden. Aus unserer Sicht bildet das sozioökonomische Umfeld moderner Schulkinder solche Bedingungen, die dazu beitragen, das Niveau ihrer Sprachkultur zu reduzieren. Die Gründe für diesen Prozess sind die folgenden Faktoren: der Einfluss der Medien, der Rückgang der allgemeinen Bildung, die Worte mit falschen Akzenten, die von Schülern in der Familie in Bildungseinrichtungen gehört werden.

Die Qualität der Sprachkultur der Lernenden wird durch moderne Medien beeinflusst. Wenden wir uns an das Jugendmagazin «Strekoza dlya klassnyh devchonok», in dem die Autoren basierend auf ihren sprachlichen Kompetenzen die Sprache der Konsumenten, also der Jugend, nachahmen. Programme, die die Qualität der Fotos verbessern, werden in der Zeitschrift kreativ präsentiert. Zum Beispiel wird die Anwendung «MEITU» wie folgt beschrieben: *«Prilozhenie dlya fanatov k-pop, v kotorom klassno eksperimentirovat' s animeshnymi fil'trami»* [3]. Über die Anwendung «FOTOGENIC» gibt es hier die folgenden Bewertungen: *«Pervyj lajk za maksimal'no prostoj i ponyatnyj interfejs. Vtoroj lajk za obrabotku glaz – eto prosto vau!»* [3]. «BEAUTYPLUS» bezeichnet sich als eine App, mit der man die Reise in die Welt der Fotografie

beginnen sollte: «*Maksimal'no polnyj funkcional: ...snimaj vidosy!*» [3]. Im XXI. Jahrhundert enthält die Presse als eine Art von Medien eine große Menge an gesprochenem Vokabular, das sich negativ auf das Vokabular der jüngeren Generation auswirkt.

Der Rückgang des allgemeinen Bildungsniveaus trägt auch zur Verschlechterung der Sprache der Schüler bei. Sie senken kommunikative Genauigkeit der Wörter und Ausdrücke mit Phraseologismen, die in nicht richtigen für sie Bedeutung verwendet werden, ohne Rücksicht auf stilistische oder emotional-expressiven Färbung der Aussagen. Folgend werden die Beispiele aus den geprüften Prüfungsarbeiten in der russischen Sprache 2017 in der Schule № 179 (Moskau) angeführt: «*S takim utverzhdaniem mozhno soglasit'sya, tol'ko skripya serdsem*»; «*Etot postupok byl poslednej kaplej, perepolnivshej bochku s porohom*»; «*Deti ispytyvali nuzhdu, oni eli lish' hleb i sol'*». Die Schüler des XXI. Jahrhunderts kennen die Interpretation der sprachlichen Fertigbausteine, die für die Benennung einzelner Objekte, Zeichen, Handlungen verwendet werden, oft nicht, ändern ihre Struktur, wodurch die Zweidimensionalität des ihnen zugrunde liegenden Bildes beseitigt wird. Das führt zu einem Widerspruch zwischen dem Bild und dem Kontext, der ermöglicht, die Aussage wörtlich zu verstehen.

Der nächste Grund für die nicht richtige Rede der Schüler ist das Vokabular, das in der Familie, in Bildungseinrichtungen, auf der Straße gehört wird, das nicht den akzentologischen Normen entspricht. Im Laufe der Studie wurde eine Umfrage unter Schülern der 11. Klasse in der «Rogovatovskaya Schule mit UIOP» durchgeführt. Die Interviewten (10 Teilnehmer) sollten folgende Wörter lesen und richtige Betonung beachten: *sosredotochenie, verovanie, ispovedanie, normirovanie, premirovanie, hodatajstvo, apostrof, bludnica, genezis, zhalyuzi, zavidno, znamenie, ikonopis', krasivee, katalog, koklyush, kremen', musoroprovod, optovyj, svyokla, stolyar, tancovshchik, shchavel', obespechenie*.

Die Umfrage ergab folgende Ergebnisse: Die Token «*krasivee*» und «*kremen'*» machte je 1 Person einen Fehler. 2 Personen haben das Substantiv «*bludnica*» falsch ausgesprochen. 8 Personen haben sich in Wörtern «*hodatajstvo*», «*katalog*», «*optovyj*», «*stolyar*» geirrt. Die schwierigsten für die Schüler waren solche lexikalischen Einheiten: *ispovedanie, normirovanie, premirovanie, genezis, znamenie, koklyush, musoroprovod* (bei ihrer Aussprache machte die ganze Klasse Fehler). Keiner der Interviewten hat alles richtig gesagt. So ist das Lexikon der meisten modernen Schulkinder knapp, da sie mit orthopädischen Normen nicht vertraut sind und sich daher auf langweilige Phrasen beschränken.

Der Rückgang der Sprachkultur von Schülern wird also durch Medien, schlechte Bildungsqualität und die Tatsache beeinflusst, dass Kinder oft zu Hause, an öffentlichen Orten und Bildungseinrichtungen Wörter mit falschem Akzent hören. Basierend auf all dem oben Genannten könnten wir sagen, dass die Sprache moderner Schüler sich dem alltäglichen Element, dem städtischen umgangssprachlichen und sozialen Dialekt nähert. Daher besteht die Notwendigkeit, Bedingungen für die umfassende Aneignung der Normen der modernen russischen Sprache zu schaffen. Auf der Grundlage der Ergebnisse können die Lehrer der russischen Sprache Aktivitäten zur Verbesserung der Sprachkultur der Schüler organisieren.

Literaturliste:

1. Sarimova R.R. Osnovnye tendencii razvitiya rechevoj kul'tury sovremennogo rossijskogo obshchestva // Vestnik Kazanskogo tekhnologicheskogo universiteta. – 2014. – № 16. – S. 333–335.
2. Federal'nyj zakon ot 01.06.2005 N 53-FZ (red. ot 30.04.2021) «O gosudarstvennom yazyke Rossijskoj Federacii» [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_53749/41ab4b0fddf1ae283a2b167f1092d8324ac01249/ (data obrashcheniya: 25.04.2022).
3. Strekoza dlya klassnyh devchonok [Elektronnyj resurs]. – 2020. – №8. – URL: https://aldebaran.ru/author/jurnalyi_strekoza/kniga_strekoza_dlya_klassnyih_devchonok_n08_2020/ (data obrashcheniya: 25.04.2022).

ДЛЯ ЗАМЕТОК

ДЛЯ ЗАМЕТОК

ДЛЯ ЗАМЕТОК

Электронный научный журнал

СТУДЕНЧЕСКИЙ ФОРУМ

№ 18 (197)
Май 2022 г.

Часть 4

В авторской редакции

Свидетельство о регистрации СМИ: ЭЛ № ФС 77 – 66232 от 01.07.2016

Издательство «МЦНО»
123098, г. Москва, ул. Маршала Василевского, дом 5, корпус 1, к. 74

E-mail: studjournal@nauchforum.ru

16+

